

Pet let boja in dela.

Ob priliki petletnice "Proletarca", se res ni potreba uprašati, zakaj je stopil "Proletarac" v življenje. To uprašanje je tako nepotrebno in bi bilo tako nezmislno, kakor če bi kdo uprašal, zakaj je nastal nauk o socializmu. Da je bil potreben, dokazuje najjasnejši njegov petletni obstanek, kteremu posvečujemo to izdajo.

S to izdajo ima "Proletarac" za seboj pet let — dela. Pet let sicer ni dolga doba v človeškem življenju, zlasti ne, če jih je človek preživel v miru, obilici in brez skrbi. Ampak "Proletarac" pet let pomeni za vse tiste, ki so stali ob njegovem rojstvu in njegovanju — doba pomanjkanja, doba skrbi, viharjev in bojov na vse strani. A vendar, z združenimi močmi, je šel krožek, rama ob rami, roka v roki, naprej, v oči gled vsem zaprekam. Gnala ga je in navduševala trdna vera in prepričanje, da se bori za pravično stvar in da je naloga, ki si jo je naložil, važna za vse naše znanjce.

Nobena zadeva v življenju — niti privatne stvari posameznikov — krožka, ni bila bolj sveta nego ta. To je omogočilo, da se je "Proletarac" vzdržal in odgajal. Toda vzlic temu, da je bilo na krožku ležeče, da se je list vzdržal, — krožek vendar ni glavna stvar pri spominu petletnice. Glavna zadeva je in ostaja "Proletarac"; kajti on je središče, okrog kterega se zbirajo slovenski delavci v Ameriki — in ne krožek. Krožek okrog lista se lahko menja, on bo preminil; ideje pa, ki jih razširja list, bodo neumrjajoče in bodo živele dalje — dalje, dokler se soc. nauk ne uresniči in postane človeštvo svobodno.

In sedaj — pogledimo, kaj se je v dobi petih let s "Proletarcem" doseglo?

Javno življenje amer. Slovencev, je bilo v dobi, ko se je osnoval "Proletarac", eno najbolj razburkanih. Politične organizacije takrat — razun čikaškega soc. kluba — ni bilo. Javno politiko so delali ob času volitev razni zasebni spekulanti, ki so vzdrževali list, da so oglašali v njih podjetja, ali pa so delali reklamo za ustanovitev novih podpornih društev, ktere so oglašali in jih imeli za studenec dobička.

Iz te dobe Slovenci še danes nismo izšli. Nič čudnega torej ni bilo, če so naša te razmere mnogo doprinesle, da se je začelo misliti na širše delo za politično organizacijo delavcev. To pa drugače ni moglo biti, nego socialistična organizacija, ki je že obstajala, ki se pa zbog slabe reklame, agitacije v listu (ker ga ni bilo) in izčrpanosti moči za druge — reformatorične zadeve v Jednotah, ni mogla razvijati.

Kakšno se bile takrat razmere, je videti tudi iz naznanila, ki ga je prinesel "Proletarac" v prvi številki, prvi koloni, januarja meseca leta 1906.

Naznanilo, ki je bil nekak manifest, se glasi doslovno:

"Z današnjo izdajo "Proletarca" so slovenski zavedni delavci v Ameriki stopili v javnost, ustavnili so list, ki je v resnici lastnina vseh zavednih slovenskih delavcev, ki so organizirani v ameriških socialističnih klubih.

Do danes slovenski delavci v Ameriki niso imeli lista, v kterem bi lahko odprto povedali svoje misli, ker je vsak lastnik slov. ameriških časnikov privolil le to pripobiti, kar je neslo njegovemu "kšeftu". Še le z ustanovitvijo "Proletarca" se je naredilo konec tem žalostnim razmeram, ki so ustvarile med ameriški Slovenci dvomljive eksistence, ki so slovenske ameriške delavce zavajali na kriva pota, mesto da bi jih

DA SE POMEMNIMO.

Dragi čitatelj! — "Proletarac" si dobil v roke. Morda ga zdaj prvič vidiš in čitaš. Ne zavri ga; ne odloži ga neprečitane. Pazljivo prečitaj vsako vrstico. Škoditi ti ne more niti najmanj, koristi pa lahko mnogo, mnogo. Prijatelj ali znanec, ki ti ga je izročil, storil je to iz dobrega namena.

Čuj, da se pomenimo. Gotovo si že slišal o našem listu, kterega imaš sedaj v rokah. Pravil ti je o njem ta ali oni rojak; povedali so ti tudi, da ga izdajajo socialisti v Chicagu. In najbrž so tudi rekli, da "Proletarac" ne smeš čitati, da je "greh" čitati naš list itd. Slišal si morda tudi kako so govorili o socializmu in socialistih. Slikali so socializem kot največjo pošast pod solncem. In ti si verjel. Bržkone. Prilike nisi imel niti pobrigal se nisi, da bi se o tem prepričal. Prijatelj, prepričaj se zdaj: priliko imaš. "Da se resnica spozna, treba je slišati oba vraga." pravi pregovor. Zatorej čuj, kaj pravimo mi.

Dvoje vrst ljudi je, kteri črni socializem: jedni so, kteri socializma niti malo ne razumejo; drugi ga razumejo, a se ga boje kot vrag križa. Prvi so večinoma nezavedni delavci, drugi pa kapitalisti in izkoriščevalci vsake vrste. Drugi imajo vsaj tehten vzrok, da nasprotujejo socializmu, prvi pa nobenega. Delavec nima niti najmanjšega vzroka, da bi nasprotoval socializmu. Nasprotno: vsak delavec bi se moral zanimati zanj. Socializem prinaša delavstvu gospodarsko svobodo.

Rekli so ti, da na svetu je bilo vedno tako in da bo vedno tako, da se sploh ne more nič spremeniti. Ni res, prijatelj! Svet se vedno spreminja. Če bi bilo vedno tako, kakor je bilo, bi ti še danes nosil platnene hlače, kakor jih je nosil tvoj stari oče. — Vtepli so ti v glavo, da so kapitalisti največji dobrotniki delavcev, ker jim dajejo zaslužek itd., da brez kapitalistov bi delavci sploh ne mogli živeti. To se glasi ravno tako, kakor da bi se pomenkovali kuncu in hlevu: "Naš gospodar je naš največji dobrotnik, ker nam daje dobro svežo deteljo in oblice; brez njega bi sploh ne mogli živeti." Kuncu seveda ne vedo, da jih gospodar pita samo zato, da jih pri prvi priliki ubije in sne za večerjo. Nezaveden delavec, kteri ima razum, tudi ne ve, da ga kapitalist najme samo zato, da iz njegovih žuljev vleče profit in ko ima magazin ali skladišče polno delavčevega izdelka, da ga več ne more predati po svojih cenah, tedaj pa vrže delavca na cesto, ter ga obsodi na smrt potom stradanja in mraza. Ali je potemtakem kapitalist delavčev prijatelj?

Dalje so ti rekli, da socializem nasprotuje veri in da socialisti samo zabavljajo čez "farje" in cerkev. Ni tako, prijatelj! Socializem je gospodarski nauk in kot tak nima ničesar opraviti z vero. Mi pravimo, da vera je privatna stvar posameznika; v tej stvari naj vsak sam odločuje. Če se pa kritizira cerkev kot družabna institucija in posamezni duhovni kot aktivni politiki in zagovorniki kapitalizma, tedaj je to popolnoma pravilno. Brez tehtnega vzroka ni kritike in kritika je dandanes potrebna. Kdor pa samo čez "farje" zabavlja, sploh ni socialist. Med nezavednimi slovenskimi delavci je sploh navada, da se vsakega smatra socialistom, če le ne gre vsako nedeljo v cerkev in vsako leto k spovedi. To je velika napaka.

Slišal si morda tudi, da socialisti hočejo nekaj "deliti". In ti se bojiš, da potegnje halče s tebe? Kakšna nespamet! Socialisti ne marajo ničesar deliti. Deli se danes; in sicer se deli tako, da kapitalisti vzamejo vse deleže, delavcem pa nič ne ostane. Socialisti hočejo, da so fabrike, rudniki, železnice, zemlja itd. skupna, NEDELJIVA lastnina vseh ljudi. Samo eno stvar hočejo socialisti razdeliti: delo. Delo bo razdeljeno tako, da bodo opravljali koristna dela tudi tisti, kteri danes ne delajo nič in žive na stroške delavcev. In to je samo pravično.

Vse to si slišal in se mnogo drugega. Ni čuda potem, da nisi imel simpatij do socializma. Toda premišluj!

Ti si delavec. Član si velike armade delavcev, ktera proizvaja vse bogatstvo; spadaš v delavski razred, dasi se ne zavedaš tega. Proletarac si, — neposestnik. Ne poseduješ ničesar razen svoje delavne sile, dveh rok, s kterimi opravljaš delo.

Delavci kopljejo rudo, premog; topijo rudo in vlivajo razne predmete; zidajo hiše in gradijo železnice; izdelujejo obleko in pripravljajo živež — proizvaja sploh vse, kar rabijo ljudje. Kapitalisti posedujejo tudi delavčev produkt, kar delavec naredi ali pridelava. Delavec, kteri vstvarja vse bogatstvo v potu svojega obraza, nima ničesar razen majhne odškodnine za svoje delo v obliki plače, s katero se komaj preživi.

podučili, da je kapitalizem edini smrtni sovražnik delavcev.

V "Proletarcu" bode lahko vsakdo povedal svoje misli, ne da bi se mu bilo treba bati, da se bo dopis zavrgel, ker morda ne ugađa uredniku ali komu drugemu ... itd.

To je bila napoved slovenskih delavcev v Ameriki napram slovenski javnosti.

S tem je bil led prebit in delo za politično organiziranje se je započelo. Osnovala se je Socialistična centrala in vodila se je agitacija potom lista. Sovražniki seveda niso izostali. Takoj v začetku leta 1906 se je začela od strani nasprotnikov nekaka protioorganizacija, ki je bila le pesek v oči. To je bil tudi vzrok, da se zadnja ni vzdržala. Napram tej namišljeni — kontraorganizaciji je sledil tudi v štev. 27 tretjega letnika članek: "Sodrugom in somišljenikom v pojasnilo." kjer se je razkril pravi namen nasprotnega dela in pojasnilo stališče, ki ga je slov. soc. organizacija zavzemala.

Sledil je boj in agitacija. Uspešne agitacije seveda ni moglo biti, ker viharni časi niso ugodni za organiziranje. Ampak položaj se je zboljševal od dne do dne. In končno: Obzorje se je očistilo, razmere v podpornih društvih so se poboljšale — vsaj tam, kjer so socialisti — in politična organizacija, ki se je zadnji čas, potom jugosl. soc. kongresa v Chicagu združila, napreduje danes bolj, nego kdaj prej.

Pa tudi list sam je dobil trdnjšo podlago. Zdjaj ima lepo število naročnikov in ni več v taki zadregi, kot je bil nekdanj. Politično obzorje med slovenskimi delavci se čedalje bolj čisti, kar kažejo in potrjujejo poročila iz raznih slovenskih naselbin.

Slovenski delavci v Ameriki se je začel zavedati; on uvideva, da je celo vrsto let podpiral humbug in da je treba ubrati drugo pot.

Prodaja soc. brošur in knjig priča, da se že tudi zanima za globlje razprave; uprašuje in prosi raztolmačenja; navdušuje dru-

To ni pravično.

Na svetu je vsega dovolj. Zemlja je bogata na radi, premoğu; skladišča so polna živeža, obleke in drugih potrebščin; dovolj je kama, lesa in opeke za gradnjo hiš. Vsi ljudje bi bili lahko siti, dobro oblečeni in v gorkih stanovanjih pozimi. A kljub temu je toliko tisoč in milijonov ljudi, kteri trpijo lakoto, mraz in nagoto.

To je krivica, velika krivica! Glavni vzrok leži v načinu lastnine. Družabni sistem je tak, da mala manjšina ljudi poseduje vse, ogromna večina ljudi — delavstvo, proletarijat — pa nič. Življenske potrebščine se danes ne proizvajajo za rabo temveč za profit. Kapitalist ne bo rekel: "Jaz imam tvornico za suknje zato, da se bodo ljudje oblačili, da ne bodo razcapani." Ne! On pravi: "Tvornico imam zato, da mi nosi denar. Narediti se mora samo toliko sukeni, kolikor jih lahko prodam na trgu in nič več. Ako je v magazinu več suknj, kot jih pa morem prodati, bom zapri "šapo"; vi, delavci, pa pojdite, kamor vas je volja."

Skratka: vzrok je v privatni lastnini sredstev za proizvodnjo. Socialisti pa pravimo: PROČ S PRIVATNO LASTNINO PROIZVAJALNIH IN OBRATNIH SREDSTEV! PROČ S PROFITOM!

Socialisti zahtevamo: vsa proizvodjalna sredstva — zemlja, fabrike, premogokopi, mašine in sploh vse, kar služi delu — in vsa obratna sredstva — železnice, parniki, telegraf, telefon itd. — morajo biti kolektivna ali skupna lastnina ljudstva oziroma tistih, ki proizvajajo. Na ta način bodo delavci proizvajali samo za rabo ne za profit. Delal bo lahko vsakdo in vsak bo imel vsega dovolj. Pomanjkanje in revščina bodeta izginila in nastati mora splošno blagostanje.

Prijatelj, ali ni to pravična zahteva? Ali se ti ne strinjaš s tem? Ali bi ne bilo dobro zato, če bi bil gospodar svojega dela in svojega produkta, namesto da si mezdni suženj? Ali bi bil to morda "greh", kakor te plašijo nasprotniki socializma?

Pa boš rekel: res je to, dobro bi bilo — ampak mi tega ne bomo dočkali. — Nepremišljenec! Ko je tvoj oče na stara leta zacepil jabolko na vrto, gotovo ni mislil, da bo kedaj jedel sad: cepil je pa le. Ako imaš otroke, želiš li, da se naj ravno tako vbijajo in hlapčujejo drugim kot danes ti? Ne želiš-li srečne bodočnosti svoji deci? A želiš danes si delavci lahko zboljšamo stanje, ako nastopamo skupno, ako združimo naše moči. Sistem je že danes zrel za socializem; treba je le, da se zdramijo delavci in osvojijo vlado.

Vidiš, take in jednake stvari pretresa naš "Proletarac". V vsaki številki, teden za tednom že peto leto prihaja med slovenske delavce v Ameriki in jih dram, osrčuje in pozvilje: vstanite, delavci zavedite se, organizirajte se, v boj proti kapitalizmu! V boj za gospodarsko svobodo! — In odzvalo se jih je že mnogo. Okrog "Proletarca" je danes čez tristo zavednih slovenskih delavcev, kteri so združeni v slovenski socialistični organizaciji. Ta četa pa narašča. Število naših dobrih naročnikov bo kamlu dosegla dva tisoč. Jugoslovanska socialistična zveza, ktera združuje slovenske, hrvatske in srbske socialiste v Ameriki, šteje danes že petintrideset krajevnih organizacij. Čez 50.000 nas je v socialistični stranki v Zed. državah. Vseh socialistov na svetu je že okrog trideset milijonov. — Velika armada, kaj? Armada, v kteri si podajajo roke delavci vseh narodov, vseh ras in vseh ver. Armada, ktera ima samo jeden cilj: GOSPODARSKA SVOBODA ZA VSE.

Prijatelj, kaj porečeš? Ali si ti za to, da se odpravi velika krivica, ki se godi tebi in nam vsem, delavcem? Ali si za to, da zasije delavstvu sreča in blagostanje? Ali hočeš sam sebi dobro? Gotovo! Potem si z nami! V naše vrste, moraš! Boriti se moraš! Brez boja ni nič.

Toda mi te ne silimo, da moraš biti takoj socialist. Tudi mi nismo postali kar čez noč socialisti. Prepričaj se poprej, da li imamo prav. Apelujejo na tvoj razum, na tvoje mišljenje, da premišluješ o tem; da preiskuješ in študiraš svoj položaj. Čitaj naše časopise; naroči si "Proletarca", stane samo dolar in pol na leto, 75c na pol leta. In ko ga naročiš, čitaj pazljivo vsako številko od kraja do konca in vsak teden boš bogatejši na znanju in zavednejši v novem prepričanju. Preskrbi si socialistične knjige in brošure, kterih imamo precej na razpolago, pa čitaj.

In ko se enkrat dokraja prepričaš, da smo socialisti na pravi poti, da drugega izhoda ni kakor k socializmu, tedaj pa pridi k nam in z veseljem te bomo pozdravili kot novega sodruga.

Prepuščamo te lastnim mislim in želimo, da bi po pravičnem boju za svoje zahteve čim prej doživel.

SREČNO NOVO LETO IN SREČNO NOVO DOBO!

ge, ki še niso tako daleč in pridobivajo nove čete.

In vse to je vsjarvil v teku petih let "Proletarac". Njegov vpliv se opaža povsod, v celi slovenski javnosti v Ameriki, kajti njegovi čitatelji niso samo naročniki za eno leto ampak delavci so obenem in študentje njegovega nauka. Povsod je opažati navdušenje in dobro voljo.

"Proletarac" in njegovi čitatelji tvorijo danes veliko verigo, ktere členi se drže trdno drug drugega, — in ta veriga raste od dne do dne mogočnejše.

Da bo pa ta veriga dobila v sebe vse člene, ki so rastrene po raznih krajih, je naša dolžnost, da delamo še bodočih pet, deset, dvajset let za "Proletarca" tako, kakor smo delali do sedaj.

Frank Petrič.

V PREVDAREK.

Slavnostna številka je izšla v sedem tisoč iztisih. S tem je "Proletarac" dosegel najvišjo izdajo med vsemi slovenskimi listi v Ameriki. Ako še omenimo, da so bili vsi

listi naročeni, tedaj je jasno, da je zanimanje med ameriški slovenskimi delavci ogromno in velikansko za socializem.

Vzlic tej velikanski izdaji, ki je redka prikazen v slovenskem časnikarstvu tuonokraj oceana, ostanemo skromni, ker poznamo stopnjevalni razvoj v človeški družbi.

Ali sodrugi, delavci in tovariši naprej! Naprej za agitatoričnim delom, dokler ti tisoči ne postanejo redni naročniki "Proletarca". Saj gre za nas, za naše žene, našo decu, za osvoboditev vseh delavcev - trpinov iz gospodarske kapitalistične sužnosti. Delavsko časopisje, ki je lastnina delavcev, je pa ono najboljšo orodje v boju med delom in kapitalom.

Vsem, ki ste prejeli slavnostno izdajo pa priporočamo: Ko ste prečitali ne vrzite jo proč. Oddajte jo svojim tovarišem ali jo pa pošlite svojim starišem, bratom, sestram, znancom ali prijateljem v staro domovino. Razširite jo, da jo bode čitalo vsaj 50 tisoč Slovencev.

Ti — brat delavec!

Spisal Fran Furlan.

Prideš na svet. Oče in mati te zredita skoro na ravno isti način kakor juneča.

Ko nekoliko odrasteš, greš v šolo. Junca učijo voziti.

Ko juncu odraste, ga vprežejo v jarek; hranijo ga dobro in skrbno, da je zavarovan proti slabemu vremenu.

Ko ti odrasteš, kakšno je tvoje življenje?

Videl sem te v starem kraju za plugom, v tovarni, v delavnici, delati od zore do mraka.

Za koga?

Za lepo opravljene bogataše in vojaške častnike; za lene duhovne, kateri ti prodajajo neskončno "veselje" v nebesih pod pogojem, da ti njim preskrbiš lepo in brezskrbno življenje na tem svetu.

In kaj imaš ti za svoj trud?

Pravico, teško delati do smrti in potem v miru počivati.

Vidim te tukaj v Ameriki, ko zopet delaš od zore do mraka v rudniku, livarni, na železnici in na polju.

Za koga?

Za one ljudi, ki niso v svojem celem življenju storili nič koristnega.

In kaj imaš tukaj za svoj trud? Včasih te zaduši v rudniku. Morebiti zgubiš samo roko v tovarni. Ako si posebno srečen, bodeš umrl naravne smrti. Seveda, predno umrješ, bodeš gotovo, ako dolgo živiš, sključen in grbav kakor star konj.

Sem-li ti povedal resnico?

Praviš, da imam prav, ali kako pomagati?

Poslušaj!

V svrhu, da se osvobodimo kapitalističnega jarma, je treba, da se združimo. Delati moramo združeno.

Kapitalisti dobro vedo, da kakor se hitro delavci vsega sveta zedinijo, bode njih vladarstvo končano. Zaradi tega nas skušajo razdružiti. Vsako, bodisi še tako podlo sredstvo uporabijo, da nas držijo v prepiru med seboj. Oni vedo, da tako dolgo, dokler se mi ne zjedimo, bolemo vedno dovoliti, da nam nekoliko izmečkov človeštva krače čez polovico našega pridelka in izdelka.

Socialisti pravijo, da si ti ravno tako človek kakor tisti, kateri živi ob tvojem delu.

Ali imamo prav?

Dalje trdijo, da je na tej zemlji vsega dovolj.

Je to res?

Oni trdijo, da si ti edini, ki delaš in pridelava vse potrebščine.

Ali ne?

Socialisti pravijo, da ti že predolgo delaš za bogate lenuhe. Zakeni torej sam za se.

Na naši zemlji je 85 odstotkov delavcev in samo 15 odstotkov brezposelnih bogatašev. Zakaj torej ti dovoliš, da te ima taka manjšina za sužnja.

Zbudi se, brat!

Poglej po svetu in pridruži se armadi zavednih delavcev, ki koraka združena v boj za osvoboditev človeškega rodu.

Zabij si v glavo, da si ti edini, ki hraniš svet in zahtevaj, da kdor hoče jesti, mora tudi delati.

Ako misliš, da je to prav, potem pristopi k socializmu. Ne poslušaj one "učenjake", ki ti govori, da so socialisti hudodelniki. Vprašaj jih zakaj! Več kaj ti bodo odgovorili?

Rekli bodejo: Zato, ker so socialisti ...

Da je mogoče živjeti, ne da bi človek delal, mora biti berač ali pa bandit. Delo vstvarja vse bogastvo in življenske potrebščine. Kteremu razredu se prištevaš? —

Kaj zahtevamo socialisti.

PRVI RAZGLAS.

Naš končni cilj.

Kolektivna lastnina vseh proizvodnih in obratnih sredstev. Popolno demokratična uprava cele človeške družbe. Celi svet jedna republika ali zveza več republik.

Kaj že danes zahtevamo v splošnem.

1.) Odpravo vojne. Vse armade in mornarice se imajo razoborožiti in razpustiti. Ustanovi naj se mednarodno mirovno razsodišče, katero naj rešuje mednarodne spore in prepire.

2.) Odpravo smrtne kazni. Smrtna kazen je barbarska institucija. Z usmrčenjem zločincev se država postavlja na moralno stališče vsakega posameznega moralca. Z zločinci se mora postopati kot z bolniki in dati se jim mora delo, da naj koristijo družbi.

3.) Odpravo otroškega in ženskega fabriškega dela. Fabriško delo uničuje neodrastle dečke in deklice telesno in duševno. Ravna tako uničuje žensko.

4.) Splošno izobrazbo za mladih obojega spola. Mladina se mora šolati na državne stroške do 16 ali 18 leta. Pouk na višjih in tehničnih šolah mora biti brezplačen, t. j. na stroške države. Šola mora biti svobodna.

5.) Državno zavarovanje proti starosti, onemoglosti in telesni pohabljenosti delavcev. Vsak star ali onemogel in pohabljen delavec, kateri nima imovine, mora dobiti od države penzijo, da se lahko preživi.

6.) Zavarovanje zoper brezposelnost. Delavcem, ki brez svoje krivde pridejo ob delo (ob času gospodarskih kriz), mora država preskrbeti delo in zaslužek.

7.) Podržavljanje železnic, parobrodov, komunikacijskih naprav (brzojav, telefon) in industrijskih ter rudniških podjetij, kjer je le mogoče.

In še mnogo drugega.

Kaj že danes zahtevamo socialisti v Ameriki.

(Program od leta 1908.)

Splošne zahteve:

1.) Hipna državna pomoč za brezposelne delavce. Grade naj se šole in kanali, pogozdujejo naj se pusta zemljišča, sploh naj država prične z vsemi koristnimi javnimi deli. Taki delavci morajo biti direktno v vladni službi, delati smejo le osem ur na dan in dobivati unijsko plačo.

2.) Skupna (ljudska) last železnice, brzojavov, telefonov, parobrodovnih črt, sploh vseh drugih obratnih sredstev in zemlje.

3.) Skupna last vseh industrij, ktere so za ljudstvo neobhodno potrebne in v katerih je ponehalo vsako tekmovanje.

4.) Skupna last naj postanejo vsi rudo- in premogokopi, kamnolomi, petrolejski vreleci, šume in vodna sila.

5.) Umotno pogozdovanje izsekanih šum in izsušitev močvirnatih zemljišč, ktera naj ostanejo za vedno javna last.

6.) Absolutno tiskovno, govorniško in zborovalno svobodo. Industrijske zahteve:

7.) Zboljšanje položaja industrijskih delavcev:

a) skrajša naj se delavni čas v razmerju z razvojem strojev;

b) šestintrideseturni nepretrgan tedenski počitek za vse delavce;

c) strogo nadzorovanje delavnice in tvornice;

d) prepoved otroškega dela pod 16. letom;

e) prepoved prevoza izdelkov, ktere so izdelali otroci, kaznjenci in delavci v nenadzorovanih tvornicah;

f) odstranitev javne miloščine, ki se naj nadomesti z zavarovanjem za slučaj brezposelnosti, bo-

lezni, nezgode, onemoglosti, starosti in smrti.

Politične zahteve:

8.) Zapuščinski davek v razmerju z zapuščino.

9.) Proporcionalno naraščajoč dohodninski davek.

10.) Neomejena in jednaka volilna pravica za moške in ženske.

11.) Inicijativa, referendum in preklic. (Pravica ljudstva, predlagati zakonske predloge, glasovati o njih in pravica, odstraniti nevrudne poslance ali javne uradnike.)

12.) Odprava senatne zbornice.

13.) Vrhovnemu sodišču Zdr. držav naj se odvzame moč, da ne bo odločalo o ustavnosti zakonov, ktere sprejme in potrdi zbornica. Zakon sme sprejemati ali spreminjati le zbornica ali pa ljudstvo s splošnim glasovanjem.

14.) Ustava naj se spremeni z večino glasov.

15.) Ustanovi naj se poseben vladni oddelek za splošno izobrazbo in poseben oddelek za zdravilstvo.

16.) Sedanji delavski oddelek vlade naj se loči od trgovskega in ustanovi naj se posebni delavski oddelek.

17.) Vse sodnike naj voli ljudstvo za kratko dobo. Izdajanje sodniških prepovedij (injuncton) naj se postavno omeji.

18.) Brezplačna pravna pomoč.

Drskar.

Po zimi 1900 leta je izšel v Chicagu na osemih straneh tiskan letak, v velikosti navadne pisemske kuverte. Priredila in založila sta ga dva slovenska delavca — socialisti, ki sta imela namen organizirati slov. soc. klub v Chicagu. Na prvi strani letaka je bil "Program socialistične stranke," za njim je sledil članek "Kako z unijami postopati?" in končno članek "Rojakom v pouk in prevdarek."

Ker se mi zdi, da je to prvi razglas v namen organiziranja slov. socialistični organizaciji v Ameriki, sem sklenil, da priobčim ta članek v "Proletarcu" v celoti.

Evo ga:

Rojakom v pouk in prevdarek. Današnje razmere med nami nas tirajo, da tudi med Slovenci spregovorimo resno besedo.

Vše davno, kakor delavci drugih narodov, občutimo tudi mi pomanjkanje, bedo in nestalnost, katero nam v prvi vrsti provzroča brezposelnost. Kako to odstraniti, bila so tudi že med nami različna ugibanja in izražanja, pač pa tolikanj različna, da nam je bilo nemogoče kaj sklepati iz tega v naš uspeh.

Vsled tega vam tukaj podajamo v prevdarek naš program sedanjega svetovnega delavstva.

Kadar to čitaš, dragi čitatelj,

več njih (direktna) delavna last, postal je prost, vržen iz dela; prepričan je bil samemu sebi, da je lahko poginil lakote. Iz navadnih strojev, ktere so isti čas gonili še delavci, so prišle popolnejše izdelave: para, plin, elektrika itd. Toda komu na korist? Mar v korist ljudstva — delavcem, da so laglje ustvarjali? Ne! v korist posameznikom, ki so stroje posedovali! Mesto da bi služile nove izdelave v korist delavstvu ljudstvu — služile so naobratno: v njih pogin, bedo in trpljenje. Stem se začelja doba nakupičevanja bogastva na eni strani — brezposelnost in beda na drugi. Pred tridesetimi leti je bil čevljar, ki je izdelal z ročnim strojem 6 parov čevljev na dan smatran dobrim čevljarjem; danes jih izgotovi en navaden delavec nad sto parov na dan. 300 deklic naredi danes istočasno toliko žveplenk, kakor 8000 mož pred 35 timi leti. Tako gre z blagom, svilo in sploh z vsemi pridelki in izdelki, bodisi z železa ali lesa.

Profesor Dr. Hertzka iz Avstrije je prišel po večletnem računanju in natančni preiskavi do sledečega zaključka:

Če računamo vse, kar je ljudstvu v Avstriji potreba, to je za 22 milijonov prebivalcev, je 10 milijonov 500.000 hektarov zemlje; od te odpade 3.000.000 za pašo; raču-

skrbjen po gospodarju, danes pa mu plača le toliko, da se zamore skromno preživeti; v času bolezn pa ga prepušča lastni usodi.

Bi se nam vsled tega ne usiljevala misel, želeli si zopet čase čnega suženjstva?

Ne, rojaki!

Naš razum se je razvil v toliko, da se lahko bojujemo za nekaj višjega, za enakopravnost; mi hočemo delati, pa vedeti čemu da delamo! Mi se zavedamo, da smo v življenju toliko vredni, kakor Rothschild, Rockefeller in drugi, ki dobivajo milijone za njihovo postopanje.

Naša naloga je torej, bojevati se za bodočnost! V to pa je treba edinosti!

S samim gospodarskim štrajkom pa ne naredimo nič, in naj štrajkoma se tolikokrat, kajti kapitalisti imajo v Washingtonu svoj zavod, ki pazi, da se delavska volja preveč ne razširi. Oni posedujejo milice, privatne agencije pinkertoncev in če je treba tudi zvezno armado. In če se v boju za kruh ganeš, ti že preti smrt. Gotovo vam je še v spominu Homestead, Buffalo, Hazleton in druga mesta.

Tudi še ni pozabljeno, kako je s svinčenkami pozdravil štrajkujoče delavce na Crotton Dam v New Yorku republikanski guvernator Teddy Roosevelt, ko so delavci zahtevali \$1.50 za 8 urni delavnik, kar postava v New Yorku sama priznava. S topovi in puškami je omenjeni deželni glavar prelomil postavo, udušil je štrajk in tako kontraktorju izročil delavce na milost in nemilost njegovemu izkoriščanju. Demokratiški guvernator Steunenberg je grje postopal proti štrajkujočim rudarjem v Idahi, kakor se je kdaj preje čulo v sveti inkviziciji.

Na vsezadnje, ako je en štrajk dobljen, — dobljen je le za toliko časa, da si gospodar počasi in sistematično poišče druge, bolj izstradane delavce.

Vsled tega pa, ako hočemo kdaj kaj doseči za trajno, se moramo podati tudi v političen boj, odposlati moramo svoje delavske zastopnike tje, kjer se delajo postav za nas, ki so pa proti nam.

Kako pa je drugače sploh mogoče, če je v senatu nad 70 milijonarjev, 20 jih je pa, ki so malo manj nego milijonarji. Razdeljeni v dve stranki, posedujejo skupno, demokratični senatori 400 milijonov in republikanski 300 milijonov dolarjev. Če bi napr. ti postavodajalci delali v ljudski blagor, bi si zadržili samim sebi vrat. Tako se je ustvaril sistem, iz kterega so izšli Rockefellerji, Morgani in drugi denarni mogotci. Ni več daleč do tega, ko bomo imeli v Ameriki samo še "Wall Street", ki bo gospodaril Ameriko, dežela pa bo ljudstvu bankrot.

Temu v dokaz naj služi sledeča tabela, ki jo je izdal oddelek državne ekonomije in ljudskega štetja:

1 odstotkov ljudstva (bogataši) posedujejo — — — 86,2 odst.
44 odstotkov ljudstva (sred. stan) posed. 12,6 odst.
55 odstotkov ljudstva (revni stan) posed. 0,12 odst.

100	100
To je, ako deliš \$100 med 100 ljudi: premore eden \$86,20, drugih 44 oseb premore \$12,60, in zadnjih 55 oseb premore le \$120; ali 125.000 družin premore \$56.000.000.000 — 5.500.000 družin premore \$8.200.000 — 6.875.000 družin premore \$80.000.	

To so številke dragi čitatelj, s kterimi je treba računati. Le še kratke čase in srednji stan je med nami; delavcev vedno več, novi stroji, delo se izvršuje hitreje, kaj početi?

Edina pot iz te gospodarske krivice je: ljudstvo, delavstvo mora zasesti vlado, odpraviti sedanji kapitalistični sistem, mesto njega pa postaviti vlado za ljudstvo. To urediti pa je naloga socialne demokratične stranke. Razvoj od zgoraj, provzročila revolucijo zdolaj.

Na dan torej! Proč z zastarelimi faktorji! Proč z zastarelimi strankami!! Eno roko na srce drugo na rdečo zastavo soc. dem.

(Konec na 3. strani.)

Kapitalistični sistem in socializem.

Staunton, Ill., 10. dec. 1910.

Kapitalistični sistem, pod katerim danes živimo, je tako grozovit in nesramen, da ko bi delavci le malo pomislili, bi ne glasovali več za kapitalistične kandidate, ampak za svoje, socialistične. Delavci, ki proizvajajo vse, obleko, jestvine, železnice, hiše itd., pa morajo stradati, hodijo razstargani in bos, stanujejo na prostem pod milim nebom; in če delo zgube, če nimajo denarnih sredstev, morajo peš hoditi, da spet delo dobe.

Ne upraša se, kdo je naredil železnične proge, ali kdo je naredil hiše, kdo proizvaja jestvine, obleko itd. Ne, kaj takega se ne upraša delavca. Oni pa, ki še niso nikdar proizvajali niti najmanjše stvarce, so oblečeni v elegantne obleke, imajo vsega, kar se jim poljubi. Vozijo se iz ene dežele v drugo itd.

Delavec, ali jih ti uprašaš, kje so dobili denar zato? Ne, to se ne zgodi. Ti se bojiš in ne uprašaš.

Zakaj delavec po tem ne upraša? To pride od tod, ker so delavci preveč samosvoji, to je, ker niso organizirani. To se pravi, ker delavci ne držijo skupaj.

Mi se moramo organizirati politično, to je socialistično; pa tudi za zdaj gospodarsko. Drug drugega moramo spoznavati in učiti, kaj je socializem, kaj name-rava storiti za zboljšanje delavskega položaja. Ko bi si delavci prav tolmačili socializem, bi bilo danes več socialistov, kakor jih je.

Ali večji del delavcev si tolmači socializem ravno narobe. Pravi, da so brezverci, da hočejo spraviti dol vse vere, da ni boga itd.

Jaz pa pravim, ko bi socializem ne imel opravljati važnejših nalog nego pečati se z vero, potem bi bilo vseeno, če bi bil na površju ali ne.

Socializem ni od nobenega zahteval, kaj kdo veruje. Vera je socializem stvar posameznika. Socializem zahteva, izboljšanje delavskega položaja, da bi delavci dobili cel produkt njihovega dela in ne samo 17 odstotkov, kakor je to danes. Delavec trpin — pomisli malo, ti, ki se potiš, da ti vse teče od obleke, dobiš, če zaslužiš en dolar 17c. oni pa, ki ne proizvajajo ničesar, dobi 83c.

Kaj porečeš na to, delavec?

Ali ni potreba socializma, ki to onemogućuje? Delavec, ali ti ni znano, da dela v Zed. državah 4.000.000 otrok od 5 do 12 leta po premogokopih, tvornicah itd. za sramotno plačo — od 50c. do 70c. — na teden? In na milijone odraslih in zdravih ljudi je, kateri ne morejo dobiti dela. Ali ni potreben socializem, kateri zahteva odpravo otroškega dela?

V mestu New York je 600.000 šolskih otrok, od katerih jih je 748.000, ki morajo iti v šolo brez zajutрка; 63.000 jih je, ki ne morejo obiskovati šol, ker nimajo obleke, ni obuvala!

Po drugi strani se pa zapravljajo milijoni za nepotrebne stvari.

Naslednje je račun izdatkov U. S. mornarice za leto 1908, kterega je priobčil eden angleških kapitalističnih časnikov.

Stroški mornarice Zed. držav za leto 1908 za vzdrževanje vojakov in pokojnine \$392.000.000; jestvine, obleke itd. so stale za vse prebivalstvo Zed. držav isto leto \$11.642.000.

Ali ni to blaznost današnjega kapitalističnega sistema? Da se za ubijanje ljudi rabi štirintridesetkrat toliko, kakor pa za njih ohranitev?

Delavci! Ali bodete še dolgo držali roke križem in gledali, kako ti blazni kapitalisti delajo z vašim produktom, ki ga tako za nepotrebne reči mečejo proč? Vaši otroci od glada umirajo in ne morejo hoditi k poduku radi vaših slabih finančnih razmer.

Mislim, da kaj takega nemorete več dolgo gledati mirno.

Ako nečete, da se z vami in vašimi otroci istotako postopa, potem se morate organizirati politično — socialistično.

To je edina pot, da se zamorete rešiti. Ne vrjemite kapitalistom, kateri so proti socializmu; oni ga bodo vedno zametavali, kajti dobro vedo, kaj jih čaka, če dobe socialisti vlado v roke: da bodo morali delati. S tem so pa njih zlati časi proč, in jih ne bo več nazaj! Delavci! Kapitalisti se ti nesmejo nič smiliti; le po njih, saj se jim tudi ti nič nesmilis, kadar si brez dela, ali nimaš kaj jesti. Toraj delavci, skupaj v vrsto socialistov — v socialistično stranko, in kadar pridejo volitve, gla-

Skupina slovenskih socialistov pri socialističnem klubu št. 1 v Chicagu.

suje za sebe, to je za socialistične kandidate!

K zaključku naj omenim še tale, posnemanja vreden korak. V neki tvornici v Chicagu se je pripetilo, da so djali v tvornico nov stroj. Vsled tega je zgubilo 25 delavcev delo. Ko so delavci videli, da ne dobijo več razslužka, so se razšli. Samo nek "Ajrišmen" se nikakor ni mogel odstraniti. Hodil je vedno nazaj, in je gledal, kako je novi stroj vstvarjal, ki je njega in njegove tovarise spravil ob delo.

Nekega jutra se postavi pred duri tvornice in začne stroju žugati s pestmi. Ko tako žuga, pa je dejal: Ti delaš bolje od mene, in si tudi močnejši, ali kadar pridejo volitve, vendar ne moreš glasovati!

Vidiš, delavec, posnemanj tudi ti tega Irea, če prav te stroj danes še ni spravil ob delo. Združimo se, ledajmo složno; v slogi je moč! Zgubiti nimamo nič, pridobimo pa lahko vse!

Anton Ausec.

"Človek je žival, ki se poslužuje orodja" — Darwin. Odzem mu priliko do posedovanja orodja in postal bo suženj; odvzemi mu priliko, da ga je vstanu rabiti, in postal bo sam sebi na potu.

Kadar delavstvo ne štrajka niti ne voli, takrat je tiranija na svojem vrhuncu. Ko začne štrajkati, se začne tiranija tresti; kadar pa voli, pade tiranija.

pretresaj dobro, tehtaj, sodi, uprašaj se vestno: je li to pravično?

V začetku preteklega stoletja, ko je bilo suženjstvo v tej deželi v najlepšem cvetju, se je pričelo razvijati bogastvo posameznikov. Takrat je imel gospodar svoje hlapce, nazivane sužnje; (Mislilo se je na črno suženjstvo op. pred.) oni so morali delati, gospodar je pa užival dobra njihovega dela. Sužnje je moral hraniti, jih oblačiti ter paziti na njih zdravje; ako mu je umrl, zgubil je delavno moč in svoto, s katero ga je kupil. Njih veljava je bila določena po starosti, moči in zdravju, zategadelj je tudi gospodar moral paziti na "svojo" delavno moč, ako je hotel, da ni bankrotiral. Delalo se je z ročnim orodjem; na stroje ni nihče mislil, kajti ako bi bili le-ti, storilo bi se preveč, suženjstvo bi prišlo ob veljavo in gospodar bi vsled tega preobrta zopet zgubil svoj denar, ki ga je plačal za delavno moč. Tistodobno toraj ni moglo biti brezposelnosti in tudi ni nihče mislil na kaj podobnega. Pozneje, od leta 1861—1865 so bili sužnji osvobojeni. Ta novica, da je suženjstvo odpravljeno in da so črnci enakopravni, je rodila veliko veselje. Toda, je li suženjstvo danes odpravljeno? —

Takoj po dokončanem revoluciji (meščanski vojni) so gospodarji bodisi v poljedelskem ali obrtniškem oziru prevzročili preobrat ter upeljali stroje. Delavec ni bil

najmo za vsako družino hišo s petimi sobami; v izvršitev vsega tega, vstevši tudi vse pripomočke za dobavo živeža, bi se potrebovalo 615.000 delavcev z 11 urnim delavnikom. Ako odračunamo vse žene, moške v starosti pod 16 in nad 50 let, znaša to 12,3 odstotkov delavne sile. Ako pa računamo, da je v Avstriji 5.000.000 za delo sposobnih delavcev, imeli bi toraj delati, da bi izvršili vse to, le 37 dni po 11 ur na dan v letu; ali 300 dni po 1 uro 23 minut na dan.

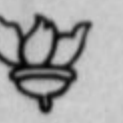
Ta račun pa ne velja samo za Avstrijo, marveč tudi za to deželo. Danes vidimo v tej deželi večje število brezposlenih nego v delu. To pa izhaja iz današnjega kapitalističnega sistema, ki ima za eno vedno na strani rezervno izstradano armado brezposlenih, ki so vsak hip primorani skebači, kadar se delavci potegujejo za svoje pravice.

Iz tega je razvidno, da je moderno suženjstvo desetkrat bolj barbarično nego je bilo v začetku prejšnjega stoletja. Ako je tisti čas suženj obolel, je gospodar poslal po zdravnika; danes pa je drugače. Suženj ni skrbel, kaj bo njegova družina jedla, to je bila skrb gospodarja. Kdo pa danes skrbi za družine brezposelnih delavcev? Kdo plača zanje stanovanje, hrano, kurjavo, obleko in sploh druge potrebščine?

Si li zdaj svobodni in bogatim enak pred postavami? Razložek je ta: preje je bil delavec pre-

Kapitalizem sovražnik vsacega napredka.

Kapitalisti v svoji nebrzdani gonji za profitom gazijo vse, kar človeka mili, blaži in mu daje človeški ponos. Široke mase delavcev, prikljene na milost in nemilost kapitalistov, se smatrajo za del masinerije, ki se rabi le toliko časa, dokler se ne obrabi, nakar se vrže na kup stare šare. Takozvana civilizacija, kolikor se manifestira, počrni barbarizma kakor hitro pride v dotiko s profitolovom. Kapitalizem zavrača in ovira vsak napredek, ki bi povzdignil človeka duševno, moralno ali fizično. Kapitalizem pozna samo jeden napredek: — napredek profita.

Kapitalizem uničuje zdravlje.

Zdravstveno stanje delavca v Ameriki je v splošnem uprav škandalozno. Zastonj so vsi napori humanitarnih organizacij in posameznikov, ki se trudijo, da bi vpeljali koristne reforme v prilog zdravlja, ko pa kapitalizem potlači vse sproti. Zdravljive delavca ne uničuje samo zaduhle in smrdeče tvornice in nezračni rudniki, uničuje ga tudi nizka plača in dolg delavnik, tako da delavec nima sredstev niti časa, da bi skrbel za zdravje telo.

Moderna zdravniška veda priporoča vsakemu, kdor hoče biti perfektno zdrav, da se mora dovolj kretati na svežem zraku, ogibati zaduhlih in nezračnih prostorov in predvsem da se mora odmarati najmanj jeden dan v tednu. Ali je mogoče to storiti 95-tim delavcem izmed sto, kateri garajo po deset do dvanajst ur, da jim pokajo kite in kosti, v tvornicah in rudnikih? Ali se naj delavec naskrka svežega zraka v smrdeči fabriki, ktere nikdar ne zrači — v zaduhlem rudniku, kjer je ventilacija neznan stvar? In ali naj delavec po končanem delu pokrepča svoja pljuča na svežem zraku, ko pa hiti truden domov, da se naspri in zbere moči za drugi dan? Ni mogoče. Delavec mora izpostavljati svoje zdravje in tudi svoje življenje za profit kapitalistov. Nezdružljiva hrana in nezdružljiva stanovanja kot posledica nizkih plač so nadaljni vzrok mnogostevilnih bolezni med delavstvom. Bolehen in telesno izčrpan delavec tudi ne more vzgojiti zdravih otrok. Statistika dokazu-

je, da je umrljivost ravno med delavskimi sloji največja; zlasti narasča umrljivost med otroci. Delavci v industriji cementsa umirajo kar na debelo za jetiko. V ehikaskih kladnicah je po zatrdilu zdravnikov najmanj 20.000 delavcev in delavk jetičnih. — Kolikor kapitalizem delavcev počasi ne usmrti potom dolgega delavnika, nizkih plač in nezdravih delavnic, jih pa direktno pobabi in pobije potom pomanjkanja varnostnih naprav pri delu. Okrog tritisoč rudarjev je ranjenih in ubitih vsako leto v ameriških rudnikih in premogokopih. Železnice so v zadnjih dvajsetih letih pohabile in usmrtile poldrugi milijon oseb. Zvezini bureau za delo domneva, da je v Zdr. državah vsako leto od 30 do 35 tisoč delavcev usmrčenih, okrog dva miliona pa bolj-alimanj pobitih in pohabljenih. To so strašne številke! Dokazujejo, da kapitalizem — samo ameriški kapitalizem — z moritvami delavcev na debelo v današnji industriji prekaša barbarsko klanje ljudi v vseh vojnah od pamti-vega zgodovine do sedanje dobe.

Kapitalizem ovira izobrazbo.

Kljub temu, da je šolstvo danes že na visoki stopinji in da se literatura množi z neznanstveno hitrostjo, vendar med ljudstvom, zlasti med delavstvom še ni tiste izobrazbe kakoršna bi morala biti pod danimi pogoji. Odgovoren je naravno kapitalizem. Otroci proletarcev, komaj da izvrše ljudsko šolo, že morajo v tvornico s šestnajstim in celo štirinajstim letom. Naporno delo in mizerne razmere, ki ga obdajajo povsod, ubijejo otroku ali deklici že v zgodnji mladosti voljo in veselje do uka in knjige; postane top kakor stroj, na ktere ga je priklenjen ali priklenjena. Pohajanje višjih šol je privilegij samo za hčere in si-nove bogatinov. Pa tudi odrasle delavce nima prilike, da bi si razširili duševno obzorje. Ako je uposlen, je preutrujen, če dela nima, je pa ves v skrbeh, da se niti ne zmeni za knjigo — kam da bi šel še v knjižnico ali poslušat predavanja.

Kapitalisti tudi skrbijo, da je moderno znanstvo le privilegij profesorjev, dijakov in manjšine ostalih inteligentov. Veda je še

kolikor toliko v službi kapitalizma. Kapitalisti ne marajo izobraženega delavca; oni hočejo nevedne, duševne ubože, topoglavce, da jih lažje izkoriščajo. Zato pa kapitalisti z vsvo verno, podpirajo verske sekte, cerkvene organizacije in privatne popovske šole, kjer se neguje klečeplazstvo, praznoverje in supersticija.

Kapitalizem ruši rodbinsko grečo in moralo.

Ako delavec z družino ne more izhajati — kar je očitno v sto in stotisočih slučajih — tedaj mora tudi žena v tvornico. Skoro večina ameriških delavk v tvornicah, delavnicah, prodajalnicah itd. so omožene ženske. Kjer pa mož in žena delata in prepuščata otroke tujim rokam, tam ni reda niti prave sreče. Oba sta utrujena, oba izčrpana; otroci nimajo prave vzgoje. Fabriško delo pa sploh ni za žensko; uničuje jo pred vsem telesno. Organizem žene ne more prenesti vseh težko in sto in sto naporov fabriškega dela; njeno zdravstveno stanje gre navzdol in konec je onemoglost, bolezen in prerana smrt. Deklica, ki gre mlada v tvornico in pusti v strojih svojo moč in energijo, ne more roditi zdravih otrok. Žensko fabriško delo je protinaravno in protikulturno. Kapitalizem je pa pogljal milijonsko armado žensk v fabrike, kjer za sramotno plačo izpodrivajo moške in žrtvujejo svoje zdravje in življenje na altar bogu profita. — Rodbinska sreča delavca zavisi od delodajalca. Pride brezposelnost, pritisne revščina in siromak mora gledati kako žena in otroci stradajo. V takim slučaju marsikteri zapusti vse skup in gre, ali se pa usmrti. V drugem slučaju žena ostavi moža, ker je ne more preživeti. V tretjem si cela družina vzame življenje, ko delavcu-skrbniku odpovedo delo, stanovanje in kredit. Časopisje poroča vsak dan o takih dogodkih. — Na tisoče in tisoče deklet zastonj čaka na možitev; gospodarske razmere, ki jih suče kapitalizem, so take, da se na tisoče in tisoče mladeničev ne more ženiti. Sklepanje zakona med možem in ženo je danes v 99 ih slučajih navadna trgovina. Koliko zakonov se sklne samo za denar;

žena nima niti najmanjše ljubezni do moža ali nasprotno; vzame se samo zato, da se jednemu ali drugemu zboljša materijelno stanje. Da je tak zakon nesrečen, skozinski nemoralen in da se v večini slučajev razdere, je očitno vsak dan. Zlasti je to opaziti v bogataških krogih, med kapitalisti samimi, kjer so skandali in razporeke na dnevnem redu. Med tem ko kapitalizem na jedni strani ovira možitev in ženitev in obenem razdira zakon, pomnožuje na drugi strani prostitucijo. Velika armada proletarskih deklet in žen, oropanih delavne energije in vseh sredstev za življenje, je končno pahnjena v zloglasne hiše, kjer kapitalisti nazadnje pumpajo sveti profit iz njih teles. Druga velika armada osamljenih mož in fantov, katerim pasje gospodarske razmere ne dopuščajo dostojnega družinskega življenja, pa podpirajo prostitucijo, ker tako hoče kapitalizem.

Kapitalizem zadržuje razvoj industrijalstva.

V Ameriki doživimo vsakih deset ali petnajst let velikanski finančni polom, kteremu sledi gospodarska kriza s splošno brezposelnostjo in nepopisno bedo, ki navadno traja jedno ali dve leti. Industrija, trgovina, kmetijstvo in sploh celi proces gospodarskega razvoja je takrat iz tira; par let mine predno je vse zopet na svojem mestu kakor je bilo pred krizo. Ti-le izbrahi so kronični; ponavljajo se vedno kot posledica divjega kapitalističnega gospodarstva in konkurenčne špekulacije denarnih magnatov.

Vsaka taka gospodarska kriza je silna katastrofa za državo in ljudstvo vobče. (Čitatelj se lahko spomni na l. 1907 ali kdor je starejši naseljenec na l. 1893.) Toda kapitaliste ne briga ogromna katastrofa in škoda, ktere povzročijo ljudstvu; ne briga jih, da je na milijone delavcev vrženih iz dela, da počiva produkcija potrebin ja da ljudje umirajo gladi in mrza. Kapitalisti nadaljujejo svojo zločinsko igro.

Kakšnih lopovskih sredstev se poslužujejo kapitalisti v konkurenčnem boju za profit na škodo delavstva in gospodarskega raz-

voja sploh, dokazuje sledeči slučaj: Ko se je organiziral trust za steklene sipe, hotel je kar v enem dnevu kontrolirati ves izdelek te vrste v drželi. Da prej doseže svoj namen, je trust zarental proti visoki najemnini petnajst fabrik za izdelovanje steklenih sip in jih zaprl, samo da bi ne konkurirale z njim z izdelki. Pomislite — petnajst fabrik, ktere so poprej s polnim parom proizvajale steklo in dajale zaslužka tisočerm delavcem, je moralo počivati, samo zato, da je bilo manj stekla na trgu in da je zamogel omenjeni trust laglje prodati svoj izdelek za visoko ceno. In trust je plačal \$150.000 letnega renta za počiva-joče tovarne. Na stotine sličnih slučajev bi se lahko našli. — Kapitalizem tudi ovira napredek v moderni tehniki. Na stotine važnih in koristnih patentov — razne mašine itd. — zaspri vsako leto v zvezinem uradu za registrovanje patentov v Washingtonu, samo zato ker se kapitalisti bojijo, da bi revolucionirali taalioni način gospodarstva ali proizvajanja in jih pripravili ob profit.

Povedali smo na kratko, da je kapitalizem sovražnik vsakega napredka. Povedali bi lahko še mnogo več, a prostor nam ne dopušča. Omeniti bi še morali n. pr. kako kapitalizem zastruplja zakonodajo in narekuje zakone v svoje interese; kako se igra s celim sodnim sistemom itd. itd. Toda iz gornjih vrstic je vsakemu razsodnemu delavcu razvidno dovolj, da je kapitalistični sistem krivičen, barbarski, hudodelski in nečloveški in da je skrajni čas, da se vsi delavci združijo v socialistični stranki, ktere naloga je: uničiti kapitalizem.

Ako kupiš kakšno stvar in plačaš z denarjem, je tvoja, ne? To se pravi, da si ti gospodar dotične stvari, ktero si kupil, ne? In kadar te kdo najme, da pri njemu delaš jeden dan, teden, mesec ali leto, zakar te plača, je on tvoj gospodar, ni? Ali te ni potemtakem on kupil za denar? Nisi-li ti lastnina svojega gospodarja? Pa si domišljaš, da si svoboden in prost! Ko bi ti gospodar odprto povedal, da si njegova last, bi

morda protestiral, toda on tega ne bo rekel; povedal ti bo, da si prost kot ptič v zraku, in to te spet potolaži. Saj tudi sem — boš rekel — svoboden sem — če mi ni prav pri gospodarju, pa grem. Oho! Kam pa greš? Ali ne k drugemu gospodarju, tretjemu in četrtemu? In kakor je pri jednem, tako pri drugem. Gospodarja moraš imeti, hodi kamor hočeš, ako nočeš gladi poginiti, ali ako nisi sam gospodar nad drugimi. Prijatelj, svobode ni. Suženj si, dasirav no ti povedo, da danes ni več sužnosti. Nekdaj so gospodarji sami iskali sužnje in jih prodajali; danes je pa ravno narobe: sužnji — delavci — iščejo gospodarjev in se jim sami prodajajo. — V socialistični družbi bo vsak delavec sam svoj gospodar. Rabil boš masinerijo ali obdelaval zemljo, ki bo last cele družbe. Kar pridelal ali izdelal, šlo bo družbi, a v povračilo dobiš napram družbni vrednosti svojega produkta vse, česar boš potreboval. Delal in proizvajal boš zase. Zdrami se, delavci, in nam pomagaj, da združeni čim prej zdobimo mezdno sužnost in ustanovimo socialistično družbo — družbo splošne svobode.

Danes si ne more delavec s poštenim delom preskrbeti dobro življenje. Plače ne zadostujejo. Ob plači more delavec samo eksistirati, ne pa živeti kot se spodobi. Na primer velikomestni delavec z najboljšo plačo si ne more najeti modernega stanovanja. V New Yorku stane celoletni rent v moderni rezideniji \$10.000 in sicer le par sob. Delavec z najboljšo plačo bi se ob svojem zaslužku komaj trikrat na dan najedel v najboljši restavraciji v velikem mestu, a kje je še rent in ostala rodbina. Delavci zidajo fine palače, izdelujejo fina jedila in fine obleke — samo za druge. Po vsi pravici bi pa morali biti delavci prvi, kteri bi uživali produkt svojih rok in svojega uma. Dobro življenje ima danes le tisi, kteri oropa delavce za njihov produkt. V socialistični družbi bodo imeli delavci in proizvajalci sploh vsega dosti, lenuhi pa, kteri ne bodo hoteli proizvajati, ne bodo imeli nič.

Priroda se kloni človeški volji.

Prvič v zgodovini človestva nam je mogoče proizvajati dovolj hrane, obleke in stanovanja za človeške potrebe. Prvič v zgodovini lahko odgrnemo od vsacega človeškega srca, plaše skrbi, za človeške potrebe.

V prvič, od kar je pričela doba moža, smo vstanu ponuditi slehernemu človeku prosti čas in priliko za življenje, v kterem se zamore razvijati svobodno.

Imamo znanstveno in materijelno podlago za blaženo civilizacijo, — toda, kakšne vrste civilizacija je to? —

V stanu smo proizvajati dovolj za vse, a vendar jih je na milijone, ki trpe pomanjkanje in bedo. Lahko nam je zagurati mir in neodvisnost za vse, a vzlie temu vlada povsod boj in skrbi za obstanek.

Lahko nam je preskrbeti za vsacega posameznika prilično delo, zabave, izobrazbe itd., a vendar je večina naših tovarišev oviranih in poneumnenih; človeški zobje so v nečloveškem stroju, čez ktere ga nimajo nobene kontrole.

Od kod prihaja ta nenavadnost? V družbi živimo, ki vsebuje sistem kapitalističnega proizvajanja!

Sredstva za proizvajanje, to so stroji, tovarne, železnice, skladišča in s hrambe, rudniki, gozdi in vsa naravna bogastva so izključno v kapitalističnih rokah. Vsa ta sredstva pa morajo delavci rabiti, da jim je mogoče živeti. Vsled tega morajo kapitaliste prašati za delo. Ker je pa na strani vedno velika armada brezposelnih, celo v času največje "prosperitete", jstekomvanje za dobavo dela ve-

liko, plača pa vsled pritiska, majhna.

Na ta način dobe delavci le mali del od tega, kar proizvajajo; kapitalisti dobe vse ostalo v obliki profita, stanarine in obresti.

Med tem, ko žive delavci v pomanjkanju, pa si kapitalisti kupijo ogromna bogastva. Tako vidimo na eni strani milijone neposedujočih proletarcev, na drugi strani pa pešiče multimilijonarjev, ki žive v razkošju.

To govori jasno dovolj, zakaj je tolika večina v pomanjkanju, vzlie temu, da se je z modernimi pripomočki pridelalo dovolj za vse.

Da je večina ljudi siromašnih, torej ni vzrok, ker se dovolj ne pridelalo, ampak, ker se pridelano bogastvo ne enakomerno deli.

Moderna veda nam je omogočila, da se lahko pridelajo življenski potreb za vse ljudstvo. Toda ker so kapitalisti dobili v roke kontrolo nad proizvajalnimi sredstvi, to so stroji, rudniki, železnice itd. so vse tako uredili, da se vsa dobra čudodelnih industrijskih iznajdb in naprav, stekajo le v njih prid. Z drugimi besedami rečeno: kapitalisti puste proizvajati le za svoj profit. Po profitu je umerjena sedanja človeška družba, — delo kapitalizma. Če je otročeje delo dobičkanosno, se upelje otročeje delo. Če se izplača delo čez uro, se upelje delo čez uro. Če je ceneje izvrševati delo v nezdravi delavnici, tedaj se dela v taki delavnici. Če so varnostne naprave v podjetju zvezane s stroški, plača stroške delavstvo.

V kapitalistični družbi ni nič sveteljšega od profita! Semtertje se zgodi, da kakšen delodajalec pregleda v korist de-

lavcev, toda navadno je "business — business."

Na delavce se gleda le kot na sredstva za proizvajanje, kot n. pr. na stroje, ki imajo nositi dobiček.

Na ta način smo prišli tako daleč, da je v začetku dvajsetega stoletja, ko je veda pripomogla v toliko, da je mogoče zagurati srečno življenje za vse, milijone ljudi v pomanjkanju in bedi. Delavstvo je suženj pešiči kapitalistov, ki so osredotočili in si osvobodili vse dobrote, ki jih je ustvarilo človeštvo v stoletjih neumornega dela in napredka.

Toda suženjstvo je rodilo odpor. Vede napredujejo, in tako si je delavstvo ustvarilo svojo — socialistično stranko, da otme človeštvo iz kapitalistične sužnosti in mu podari sad njegovega dela nazaj.

Naloga socialistične stranke je, zagurati vsemu ljudstvu ugodnosti, ktere je do sedaj užival edino kapitalistični razred.

Socialistična stranka stoji na stališču industrijske, gospodarske demokracije, kjer se bo proizvajalo v dobro vseh, mesto za privatni profit. Ona zavzema stališče taecga gospodarskega sistema, kjer bo imelo človeštvo ceno pred vsem drugim; kjer bo blagostanje delavcev prva zadeva, kjer bo delavec dobil polno plačilo za svoje delo.

V kratkem: socialistična stranka je stranka gospodarske demokracije, ki stoji na stališču, da imajo biti člani družbe delavci, z enakimi pravicami in dolžnostmi do uravnave družabnih dober in dela. Toda uresničenje socialne demokracije ne bo prišlo čez noč.

Sedaj smo ravno v začetku dolgega, trdega dela in boja; pred nami je še nedogledna pot, ktere cilj nas spodbuja, da gremo naprej. Zbuditi moramo delavce k zavesti njihove veljave. Učiti jih moramo, raj vzgajajo svoje zaostale tovariše, kakor najbolje morejo in znajo.

Posebno žene, ki morajo nositi dvojni delež trpljenja in krivice kapitalističnega sistema, moramo nagovarjati, da postanejo naše sodruginje — enake v vsakem oziru z moškimi.

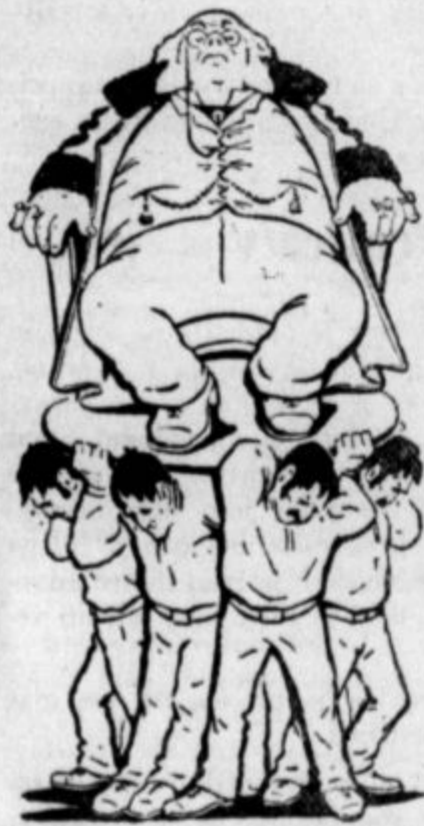
Ker je žena pod kapitalističnim sistemom najbolj prizadeta, ima pričakovati tudi največ od socializma.

Socialisti moramo delavce organizirati, da nam bo mogoče kontrolirati krajevne, državne in zvezno postavodajo, da bo kot tako vstanu kontrolirati krajevne, državne in zvezno gospodarstvo.

Naša dolžnost je prižgati v vsa človeška srca — ne glede kako zaostal ali nezaveden je kdo — nade boljših in človeštvo pravičnejših dni. V vsakemu moramo obuditi čustvo, da je njegova prisotnost za nas in za njega veljavna, ko se gre za svetovno organizacijo, ki ima ustvariti novo in boljše človeško družbo.

Nobena organizacija ni imela večje ali bolj važne naloge; in nobena organizacija si ni bila bolj svesta gotove zmage, nego ta.

Delavci vseh narodnosti, vseh ras, vseh polti in ver hite pod zastavo mednarodnega socializma. Od velikih idej navdušeni, vodeni po zdravih načelih in organizirani svetovno, se pomikajo k zmagi — zmagi, ki ne bo samo za njih, marveč za vse človeštvo.

Prof. J. C. Kennedy.
(član vseučilišne fakultete v Chicagu.)

V dobi zadnjih 150 let je sledil v proizvajanju človeškega dela, ogromen napredek. Veda se je razvila in je služila vsem fazam moderne industrije.

Silni stroji na paro in elektriko so nadomestili navadne ročne delavce; železnica je spodrinila tovarne vozove in druga prevozna sredstva, napredovalo je umetno poljedelstvo in pomnožilo sadove, ki jih rodi zemlja.

Dereče vode so postale ugnane služabnice strojevodij; pustinja so vsevale po umetni namaki in vse — združene ali posamezne rastoče sile v tisočerm različnih oblikah, čakajo zapovedi in roke kemika.

Po težkih letih nevednosti in praznoverja, obupu in boju, bojazni in lakoti, je človeštvo konečno vendar postalo mojster svojih razmer.

A. M. Lewis, popularen socialističen predavatelj v Garrick gledišču v Chicagu.

(Nadaljevanje z 2. str.)

na kteri so besede: svoboda, enakost in bratstvo! Karl Marks pravi: Delavci nimajo ničesar izgubiti, pridobe pa lahko cel svet."

V ta namen smo ustanovili Slovenci v Chicagu društvo soc. dem. stranke, kamor rojake vabimo in jih spodbujamo k delu. V prvi vrsti nam bo vedno sveta dolžnost, poučiti somišljenike ter razširjati naše ideje.

Zatorej rojaki, na delo!

Vsporedno stem pozivom se je dne 2. februarja 1901 leta, permanentno organiziral prvi slov. soc. klub v Ameriki ki se je pa leta 1903 reorganiziral.

Junaška doba proletarjata

Spomini na Poljsko. Spisal Nace Dasevski.

Zgodovina delavskega razreda je pisana z njegovo srčno krvjo. V dobi miru se žrtvuje ta razred na bojnem polju dela in pokriva bojišče z neštevilnimi mrličji in pohabljenici. Ljudska masa umira mirno in tiho, noben spomenik ne pripoveduje prihodnosti o veliki duši žrtve . . .

Ali semintje napoči doba, ko se delavec bojuje zavedno in aktivno, ko ne vaga svoje življenje kot žrtev, marveč kot bojevnik tam, kjer je izkoriščanje postalo nezno, jarem tlačanstva se pa tako pristudil, da postane pravi, krvavi boj proti tiraniji dolžnost za moralno odrešenje delavskega razreda.

Tako je bilo leta 1848, leta 1871 in tako je tudi danes v carski Rusiji. Tu je izkoriščanje delavskega ljudstva tako strahno, samovolja despotov tako izjavajoča, da se ne more govoriti o boju z zakonitim sredstvi. Ako ruski narod sovraži rusko vladno, tedaj jo tisočkrat bolj črta še poljski narod, kjer mu krade jezik in ga ruski uradniki, izmeček ruske družbe izkoriščajo in tlačijo. Tu se obnašajo uradniki kot v sovražni deželi. Pri najmanjšem nemiru nastopi vojaška sila, delavski štrajk smatrajo za hudodelstvo. Kozaska knuta in vojaški bajonet sta orodje, katera rabi uprava še vsaki dan. Armada, broječa 200 tisoč vojakov strahuje deželo, palačo gubernatorja pa straži 40 tisoč vojakov, ki tvorijo vojaško posadko v Varšavi.

Tu ne trpijo organizacij, shodov, predavanj za delavce in delavskih listov. Naobratno pa v Varšavi mrgoli tajnih policajev in špijonov. Tisoč in petsto jih je. V ječah pa zdihuje na tisoče delavcev, ki čakajo, da jih odpošljejo v Sibirijo, kjer kmalu postanejo živi mrličji.

Da delavci v takih strašnih razmerah niso zgubili poguma, da se med njimi širi revolucionarna socialistična misel, da niso postali razred topih in strahopetnih sužnjev, se imajo zahvaliti v prvi vrsti svojemu razrednemu položaju, ki jih sila, da tvorijo revolucionarni element v gospodarskem razvoju dežele, pa tudi poljski socialistični stranki (P. P. S.), ki organizira in druži ljudstvo v tajni organizaciji, ga učí in vežba za boj.

Kdor se na Rusko Poljskem posveti temu delu, vé tudi, kaj ga

pričakuje! . . . Spremeniti bo moral svoje ime. Previdno bo moral hoditi okoli delavskih skupin in v podstrešnih izbah bo moral obdržavati predavanja. Tajni špijoni ga bodo noč in dan zalezovali kot divjačino. Hoditi bo moral ure in ure, da bo zmešal sled špijonom in si poiskal prenočišče . . . Ogibati se bo moral kolodvorov, gotovih cest in lokalov, ako bo hotel razpečati brošurice in časnike med delavci. In delal bo tedne v temnih kletah pod zemljo, predno bo časnik tiskan.

Stokrat bo zgrabil za samokres, da bi olajšal svoje izmučene živce in vstrelil bližnjega orožnika, da bo njegovemu trpljenju na ta ali drugi način konec.

V čast in slavo delavskemu razredu povejmo tu, da imajo pri tem groznem delu najbolj jelekne "živce" otroci ljudstva, delavci. Neštetokrat so dokazali to. V največji nevarnosti so bili tako mirni in hladni, da jim mora marsikateri nervozni inteligent storiti poklon . . .

Ko je leta 1905 do 1907 pričel napol odprt, oboroženi, revolucionarni boj z rusko vladno, so bili delavci na mestu. Videli smo, kakšne moralne, plemenite in junakaške duše vsebuje ta razred.

S čustvom pomiznosti se hočem tu spominjati dveh junakov iz delavskega razreda, ki sta v letih revolucije umrla častno smrt za socializem. Rabelj je končal njiju življenje.

Eni je bil Štefan Okrzeja, železarski delavec, drugi pa Henrik Baron, strojarski pomočnik.

Kot sin siromašnega železnika-čuvaja je moral Okrzeja že kot deček delati trdo, kar je nadaljeval kot železarski pomočnik. Dasi je obiskal le dva razreda ljudske šole, ni odnehal, dokler ni bil sprejet v izobraževalni krožek P. P. S. Tu se je seznanil s knjigami in vsako prosto uro je porabil za študije. Mladi Okrzeja je bil resen in navdušen za ideje socializma. Kmalu si je pridobil spoštovanje v bližnjih krogih. Ker je varšavsko vojno sodišče obsodilo leta 1904 agitatorja Kasprzaka na smrt, so delavci priredili demonstracijo. Pri tej demonstraciji je bil Okrzeja zastavonoša. Kot stekli psi so kozaki napadli demonstrirajoče delavce. Očazja so ravnali večkrat, njegovo obleko so preluknale in presecale kozaske sablje. Ali mladi železarski delavec ni oddal zastave,

dokler ga niso sodrugi odnesli v varno zavetje!

Bil je med glavnimi voditelji generalnega štrajka v Varšavi in na Rusko Poljskem, dasi je štel komaj 20 let.

Generalni štrajk — en sam pojav v zgodovini delavskih bojev — je vinkoval na veliko mesto z elementarno silo; ugasnilo je življenje meščanske družbe in skozi teden dni je bila sila carja v podjarmljeni poljski metropoli enaka ničli.

Vlada je dala prostost tatovom in je organizirala ropanje v osrednju mesta. Delala je tudi "red" po ruski navadi. Ukazala je streljati salve na bolj živahnih ulicah. V delavskih predmestjih so pa divjale policijske špijonske čete v družbi vojaških oddelkov. Pri hišnih preiskavah so otroke z bajoneti vlekli iz pod postelj na dan.

V umevanju ljudske jeze, katere so provzročili progoni, navajam tu en sam slučaj, ki se je zgodil pri belem dnevu na najbolj živahni varšavski ulici.

Mal pleskarski vajenec stoji na visoki lestvi in zaslukuje ruski napis nad trgovino. Prijahata dva ruska častnika in gledata delo vajenca. Stopita raz konja, potegneta samokresa, dva strela in vajenec se zvrne z lestve kot krvav mrlič na cestni tlak. Častnika zaseta konja in odjašeta . . .

Okrzejevo srce je trpelo. Hodil je kot omamljen in mislil na plačilo za strašne grozote. A rodila se mu ni nobena misel. Slednjice se je prijavil k bojnemu oddelku P. P. S.

Za njega so imeli pripravno delo. Treba je bilo izvabiti pl. Nolkena varšavskega policijskega glavarja iz uradnih sob, da ga justificirajo. Generalni gubernator Maksimovič je strahopetno zbežal v bližnjo trdnjavo Modlin.

Ob osmi uri zvečer je imel Okrzeja vreči bombo v vojašnico orenburških kozakov, ki je bila v 12. policijskem okraju, predmestju Praga.

S tem napadom so hoteli zvbati Nolkena, da bi prišel na lice napada, na potu bi ga pa čakali drugi revolucionarji.

Kozaska vojašnica je bila prazna. Okrzeja je odšel na okrajni policijski urad in zalučal bombo med policaje. Strašan pok in ruski policaji so se valjali v krvi. Pa tudi Okrzeja je bil ranjen. Umaknil se je, pa je zgrešil pot. Med vrati so ga policaji sprejeli s

strelji. Okrzeja je potegnil Browning samokres, ubil je policaja, slednjič je omagal in prijeli so ga. Ko ga je neki birc hotel tepsti in survati, mu je Okrzeja zaklical: "Ako se me še enkrat dotaknete, si razbijem glavo ob zidu!" Mirovali so. Dva meseca kasneje, dne 23. junija je stal mladi delavec pred vojnim sodiščem. Ker je bil mladoleten, so mu dali zagovornika, katerega je odklonil, ker je vedel, da bo sodna obravnava navadna činična komedija.

Ker je vsled mladoletnosti moral imeti zagovornika, mu je naložil, da ne sme prositi nobene stvarice in ne sme vpoštevati milostnih okolščin.

Pred vojnim sodom se je obnašal kot junak. Povdarjal je političen značaj svojega dela. "Izza otročje dobe" — je govoril Okrzeja — "sem poznal razloček med bedo enih ljudi in izobiljem drugih. In ta beda je bila meni najbližje. Razmišljal sem vedno, kaj je treba zvršiti, da se ne bo srečalo vedno smehljala le bogatinom in mogočnejem. S to mislijo sem živel in delal v tvornici. Razmišljal in čital sem mnogo, pa tudi doživel, dokler nisem vstopil v vrste P. P. S. Hotel sem se naobraziti, predno pričem z delom . . . Ali ruvanje gosposke mi je vzelo mir. Nisem mogel gledati ravnodušno, kar se vrši na mestnih ulicah. — Najprvo sem hotel kar napasti kozake. Ali vzdržal sem se in pridružil se bojnemu oddelku, da zvršim svojo dolžnost."

Okrzeja je na to slikal podrobnosti svojega napada in končal je z besedami: "V tem boju bo padlo še mnogo žrtev. Ali človečanstvo bo zmoglo, solnce bo sijalo vsem. Trdno sem prepričan, da bo socializem osrečil ljudi. In moja zadnja želja je, da postanejo ljudje dobri in srečni."

Obsodili so ga na vešala. Ko je njegov odvetnik prišel v njegovo celico, ni imel toliko poguma, da bi ga obvestil o eksekuciji direktno. Ali Okrzeja je govoril mirno: "Pripravljen sem. Še sanjati nisem smel, da bom tiste smrti umrl kot naši veliki predboritelji leta 1886. (Leta 1886 so v varšavski citadelji obesili štiri socialiste iz organizacije "Proletariat"). Moja smrt ne bo zaman." Ko se je zahvalil odvetniku za njegovo delo, je rekel: "Dan moje smrti, bo najkrasnejši dan v mojem življenju. Prosim vas, pridite k eksekuciji, da bode te lahko povedali mojim sodru-

gom, da sem šel pogumno v smrt. Eksekucija se je vršila tajno in odvetniku niso dovolili, da bi bil navzoč.

Pod vešali je Okrzeja pokazal nadčloveški pogum. Zastopniki gosposke in rabelj, ki je maskiran iz strahu pred revolucionarji, so gledali pred seboj vzvišenega človeka, ki si ni dal zavezati oči in dal sam sebi vrvico okoli vratu, da ne bi se ga dotaknile umazane rabelske roke. Vrvica je bila slabo pritrjena in ponovili so eksekucijo. "Človek je iz jekla," je šepetala prestrašena rabeljska druhal, ko je Okrzeja umiral mučeniško . . .

Drugi junak je Henrik Baron, mlad, slaboten strojarski pomočnik, pa pravi vojak revolucije, ki v vroči bitki točno spolnuje po velja zapovednikov.

Na "krvavo sredo", dne 15. avgusta 1906, ko je bojni oddelk P. P. S. dal v Varšavi postreljati na stotine špijonov, orožnikov in policajev, je Baron kos svoji nalogi. Ob deseti zjutraj vstrelil enega policaja, ob 11 dva, ob dvanajsti uri pa vrže bombo v policijski urad na Klodna ulici!

V tem boju je bil ranjen. Poslali so ga v inozemstvo. Komaj so se mu zacelile rane, se je zopet vrnil. Ob povratku so ga aretirali slučajno.

V ječi mu njegova mlada duša postane žalostna, ker zve, da je eden bojnih sodrugov govoril:

Ko so ga nekega dne konfrontirali z izdajalcem, se je zgodilo nekaj nenavadnega. Izdajalec noče pogubiti svojega "voditelja" — in ga ne pozna. . . "Ti me ne poznaš" — zakliče Baron — "tvojega vodjo, "vitkega" (pseudo ime) ne poznaš? Ti si kot izdajalec onečistil in oblatil moje čast, Judež!" Obrnil se je proti policajem in rekel: "On laže, pozna me. Jaz sem Henrik Baron, član bojnega oddelka."

Pred vojnim sodom je s kratkim "da" priznal vse. Ko ga je prašal predsednik, ako ima katero opazko, je Baron vstal in dejal: "Priznal sem vse, da vam dokazem, da poljski revolucionar gleda smrti brez strahu v obraz, in da vam zaluča svoje ogrčenje v obraz. Pa tudi nočem, da bi vaši špijoni zaslužili denar . . ."

Ko se je začudenje med "sodniki" poleglo nekoliko, je nadaljeval Baron: "Že kot deček, ko sem hodil v šolo, sem občutil ponižanje, ker sem bil poljski otrok.

Naučil sem se sovražiti vas, ker moje pravice blatite in krate. Ko sem se prijel rokodelstva, sem pričel spoznavati muke delavskega ljudstva. Videl sem krvavi pot na obrazu delavca. In naučil sem se, da ne sme biti sovražstvo med narodi. Čutil sem, da je Rus moj brat, ker zdihuje pod isto knuto in ker ga drže nalašč v nevedni bedi, da služi vladajočim."

"Ali proti vam, slugam carja obračam moje sovražstvo in jezo. Pridružil sem se bojnemu oddelku, da se borim proti vam."

Povedali so mi, da me pričakujejo muke, ječa in smrt. A odobrili sem vse. Mene je do tega prisilila potreba, ker vem, da vas je mogoče premagati le s silo." "Obesili me bode. Ali vi nimate moči, da bi obesili našo idejo."

"Ko gledam že smrti v obraz, vam zaščam v lice, da ne bo minolo mnogo let, ko bode te vi sedeli na tej klopi kot obtoženci. In ljudska sodba bo pogazila vas in vašega carja! Nehal bom eksistirati, ali od vaših grobov se bo ljudstvo obračalo z ogorčenjem."

Tako je govoril strojarski pomočnik Baron ruskim generalom in polkovnikom, ki so bili njegovi sodniki.

Obsodili so ga na smrt. Ali sodišče je vložilo prošnjo na generalnega gubernatorja, da naj pomilosti Barona z ozirom na njegovo mladost in "političen fanatizem."

Zdaj je vstal Baron in rekel: "Gospoda moja! Ker se ozirate na mojo mladost, moram biti vam nasproti odkritosrčen. Vedite! Ako se mi posreči zadobiti prostost na katerikoli način, vas bom dosledno preganjal in pobijal!" Da bi vtis te obravnave zbrisali nekoliko, so peljali Barona nalašč pod vislice, da bi ga ostrašili.

Zaman! Baron je ostal neomahljiv do zadnjega trenutka. Obesili so ga ob eni po noči dne 9. maja 1907. v varšavski citadelji.

Ta dva slučaja, ki sta podobna sto drugim, nam razkrivata boj proti ruskemu carizmu, da ga umevamo pravilno.

Kjer rastejo taki bojevniki v delavskih družinah, tam ta razred ne more izgubiti upanja, da si nekega dne pribori človeško življenje.

Kjer so taki bojevniki, tam pričinja ljudstvo, z delom svoje zgodovine.

Kratka povest o enorokem dečku.

Kratka povest res — toda resnična do pičice. Košček fotografije blazne kapitalistične družbe! V obširnih Carnegijevih tvornicah v Youngstownu, Ohio, je malone vsakemu delavcu poznan majhen, suh deček, kateri je obsojen, da nosi celo svoje življenje pitno vodo v dveh čebričkih od fabrike do fabrike.

Deček ima samo eno roko . . .

Ni dolgo tega kar je še imel obe roki, zdravi roki. Nosil je vodo, kakor danes, v Carnegijevih tvornicah. V tistih tvornicah je pa vse polno strojev, pred katerimi delavec ni varen. Lahko bi bil stroji varni, toda to stane par tisočakov več — Carnegije pa hoče velik dobiček, zato o varnih strojih ni govora. Nekega dne je deček vodonosec stopil preblizu jedne mašine in posledica je bila, da je ostal brez jedne — roke za pestjo.

Odpeljali so ga v bolnišnico. Obiskovali so ga sočutni ljudje in obiskali so ga tudi Carnegijevi agentje. Zadnji so govorili z njim jako prijazno; tolažili so ga, gladili mu lase in mu povedali, da ga hoče družba odškodovati za izgubljeno roko. Samo ako hoče — dejali so mu — podpisati pogodbo in preskrbljen bo za celo življenje. Družba mu jamči njegovo prejšnje delo za celo življenje, a plača mu dolar in pol na dan, kolikor ima odražen delavec. In deček je sprejel ponudbo. Kako ne bi? Z delom je preskrbljen celo

življenje in plača je dolar in pol. Kdo bi se upiral velikodušnosti Carnegijevih hlapev? Prijel je za pero z ostalo roko in s svojim podpisom se je odrekal vsaki pravici do kakšne odškodnine. Za nagrado pa ima — dosmrtno delo z dnevno plačo nič manj in nič več kot poldrugi dolar.

Okreval je. Dali so mu novo roko iz kavčuka in jeden čebriček, v katerem je nosil vodo kakor prej.

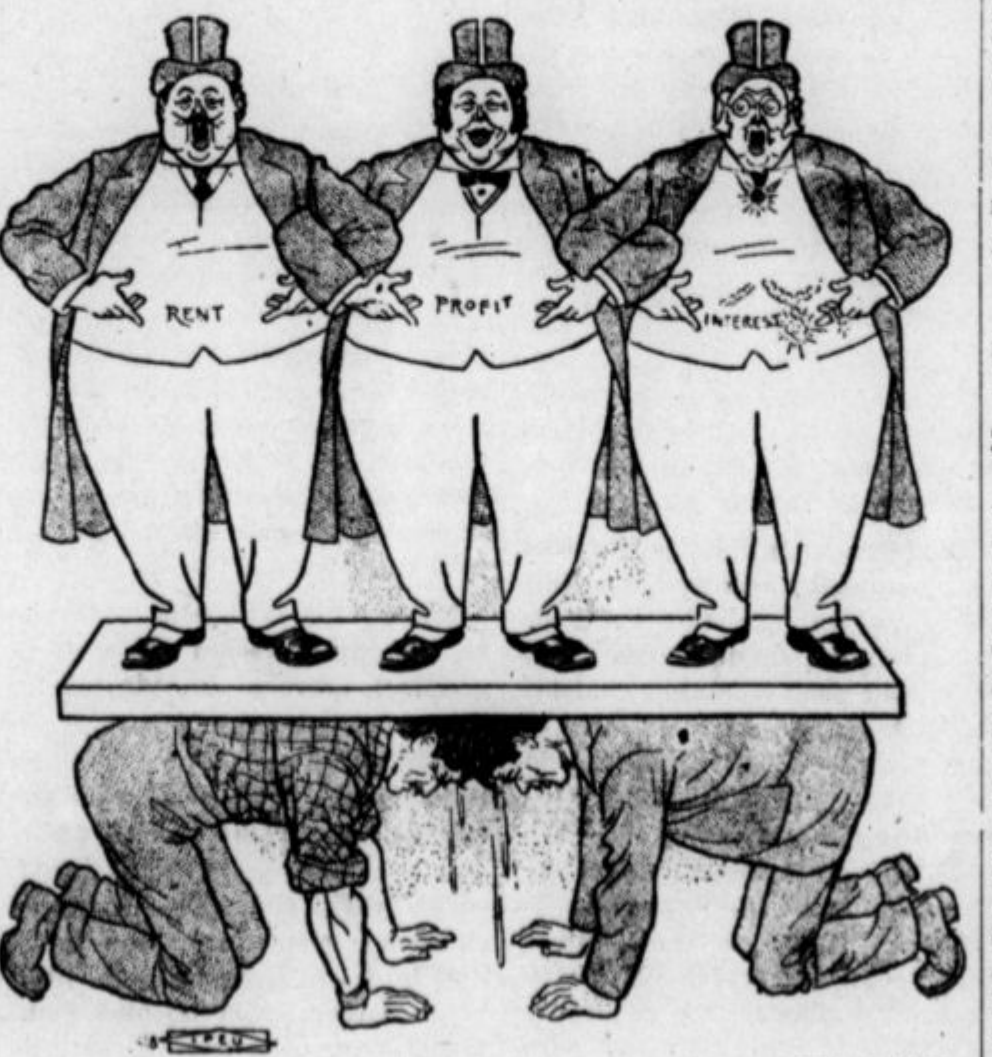
Ko je pa njegov paznik zvedel, da ima deček poldrugi dolar na dan — toliko kot odrasčen mož — začel je premišljevati . . . Paznik je bil praktičen človek, tako praktičen, kakor zahtevajo kapitalisti. Res je, da ima deček samo eno roko — druga je iz kavčuka — vendar v glavo mu ni šlo, da bi se tako neznačno delo, prenašanje vode v jednom samem čebričku, plačevalo s poldrugim dolarjem. Iznašel je, da med dečkovim delom in zaslužkom zija velika vrzel. Kako zadelati to vrzel? Paznik si ni dolgo belil glave. Prišel je na krasso idejo in jo razodel svojim nadpaznikom. Le - ti so se začudili, kako da jim ni kaj takega že prej prišlo na misel; naročili so pazniku, da naj namah uresniči svoj načrt.

Poklicali so dečka vodonosca v paznikov privatni urad in mu odvzeli kavčukasto roko. Namesto te so mu pritrtili drugo roko naj-novejšega patenta, narejeno iz trdega materijala. Ta roka se je zamogla v zapeti vsak čas hitro odviti in položiti vstran, a namesto zapestja se je tankaj pritrdil močan železni kavelj. Ko je deček drugo jutro prišel na delo, so mu na povelje paznikovo takoj pritr-

Sinek: "Ata, imajo-li muhe kakšno vrednost?"

Oče: "Ne vrjamem. Če bi bile

kaj vredne, ne bilo bi niti jedne več v hiši. Rockefeller bi jih dal že davno poloviti."

Gospoda (na vrhu):

"Carujemo, kraljujemo, tlačimo, strahujemo; izkoriščamo, odiramo, tepemo, zatiramo; teptamo, trpinčimo, pobijamo, mlinčimo, — samo zato — — —"

Delavec (spodaj):

"ker mi držimo" . . .

dili na ponarejeno roko železni kavelj in nanj obesili — drugi čebriček. Od tistega časa mora siromašni enoroki deček nositi od fabrike do fabrike — kakor prej ko je še imel obe roki — vodo v dveh čebričkih — jednega v zdravi roki, drugega na železnem kavelju pritrjenem na kosti v zapetju. Tako nosi od jutra do večera, dan na dan — in nosil bo celo življenje dokler se ne zgrudi . . .

Profit je rešen! Paznik, kateri ga je rešil s svojo iznajdbo, pa zasluži Carnegijevo medalijo!

ZGUBA LJUDI V VOJSKAH.

(Po Ch. D. S.)

Napoleonove vojske	7.000.000
Vojska leta 1812	50.000
Meksikanska vojska	50.000
Krimska 1854	785.000
Taljska 1859	65.000
Civilna 1861—5	1.000.000
Pruska 1866	45.000
Razne druge 1861—7	65.000
Francosko-nemška 1870	225.000
Rusko-turška 1877	250.000
Zulu-Afganska 1879	40.000
Kitajsko-japonska 1894	40.000
Špansko-ameriška	6.000
Anglo-boerska 1899	30.000
Filipinska	500.000
Rusko-japonska 1904	439.000

— Vseh vojskah na svetu je v zadnjih 600 letih zgubilo življenja 15.000.000 ljudi.

— 20 milijonov dolarjev narede razni čikaški "športi" v Chicagu, s prostitucijo (z žentvom na slabem glasu) na leto. Poprečno življenje prostitutke je 5 let. Skupnih prostitutk v Zd. državah se računa na 230.000. — Mrs. Ch. Edholm.

Pravica v — ječi.

Pravica je potovala po svetu in nekega dne je stopila v dvorano, kjer se je ravnokar vršila obravnava. Videla je na zatožni klopi siromaka in bogatina. Siromak je dobil deset let ječe radi neznanega pregreška, bogatin je bil pa oproščen, ker je imel dobre advokate, dasi je bil njegov zločin velik.

Pravica je pričela na ves glas protestirati.

"Aretirajte motilko miru!" zagrmí sodnik.

Namah so prijeli Pravico in jo tirali pred sodni stol.

"Kako ti je ime?" vpraša sodnik.

"Pravica."

Vse se je smejalo. Nihče ni še nikdar videl Pravice niti slišal o nji. Zdela se jim je nekaj mističnega kakor "Miklavž", ki igrače nosi.

"Šest mesecev zapora radi žaljenja sodišča," zagrmí v drugič sodnik.

Prijeli so Pravico in jo odpeljali v ječo. Obravnava se je mirno nadaljevala.

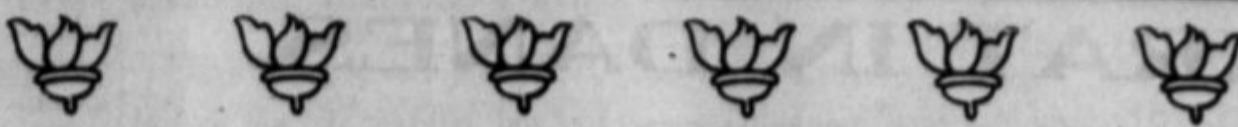
Prvi znanec: "Slišal sem, da si bil bolan."

Drugi znanec: "Sem že dober. Zdravnik mi je rekel, da ne rabim več zdravlja."

Prvi znanec: "Kaj si pa imel?"

Drugi znanec: "Dvesto dolarjev."

Od naših dopisnikov

Reading, Pa.

Cenjeni sodrug urednik!
Prosim, priobčite ta dopis v delavski list "Proletarec", kterege razširjati in podpirati je vsacega delavca dolžnost.
"Proletarec" smatram inženirjem, ki kaže nam ostalim, kako naj gradimo, in po kateri poti nam je hoditi k delavskemu probujenju-ustajenju. Zato smatram, da bi sleherni delavec moral imeti tega inženirja, ker sicer ne ve poti iz današnjega kapitalističnega sistema in bi vsled tega ne mogel pripravljati samega sebe in družino za razredni boj, ki je potreben, da se človeštvo gospodarsko in duševno osvobodi.

Naj sedaj nekoliko omenim o stanju v naši naselbini. — Brez dvoma je, da bi se dalo pri nas več narediti za napredek delavskega razreda, nego se je, samo, če bi bili naši rojaki malo bolj složni.

Dragi trpini — delavci! Žalostno je, ko človek opazuje mlade fante in može, za vsako delo sposobne, žilave in korajžne, a se ne zavedajo svojega stanja, niti pravice, ki jim jih dežela nudi.

Nedolgo tega, se je pripetil v naši naselbini slučaj, ki nas postavlja v zelo slabo luč. Delavci so namreč na nekem ne javnem shodu sklenili, da postanejo državljani z namenom, da bodo podpirali republikansko stranko proti socializmu. Ta je bila v resnici lepa. Mesto, da bi pomagali v volilni borbi samemu sebi, nameravajo pa pomagati svojim izkoriščevalcem. To se pravi z drugimi besedami, da žele kopati samim sebi grob; vzkovati se v verigo suženjstva. Sramota!

V imenu napredka, svobode in pravice kličem vsem readingčanom: proč od tacihi načrtov, ki so škodljivi vam, vašim otrokom in delavcem sploh. Če že ne marate ničesar storiti v korist delavcev, v škodo tudi ne delajte; da ne boste zapadli prokletstvu vaših potomcev, otrok in žena in vaših otrok.

Jaz kličem: v naše boje vrste, vi fantje in može, žilavih rok, ki pridelujete bogastvo za one, ki vas izkoriščajo dan na dan! Naprej, v vrste socialistov, da pomnožimo naše regimente in kore in damo preobjednemu kapitalizmu zadnji udarec.

Naročite si "Proletarec", glasilo slovenskih delavcev v Ameriki. Za poskušnjo hočem ob novem letu jaz preskrbeti vsakemu po en iztis. Čitajte ga pazno in videli bode, da oznanjuje evangelij bratoljubja, nauk o pravih delavcev, da postane družba v resnici vredna življenja itd. Danes je temu narobe. Kdor gara, nima nič; kdor lenari, ima pa vsega v izobilju, da lahko pohaja po Evropi in troši v razkošju denar, kterege so zaslužili delavci.

Delavci v Readingu! Ko dobite "Proletarec", ga prečitajte pazno; premislite in pretehtajte vsako besedo in videli boste, da socialisti niso delavski nasprotniki, ampak so delavci za delavca! Nasprotniki delavcev so le kapitalisti; tisti, ki vam dajo delo a nemarajo, da bi se delavec organiziral, ker se boje, da bi morali več plačati za storjeno delo.

Kapitalisti dobro vedo, da dokler bodo delavci volili republikansko in demokratično stranko, se jim ni treba nič bati, da bi ne mogli pohajkovati brez dela in živeti v izobilju.

Socialistična stranka pa je stranka delavcev po vsem svetu. To je dokaz, da delavci ne čakajo na pomoč kapitalistov, ampak si hočejo sami pomagati.

Glasilo slov. delavcev — socialistov v Ameriki je "Proletarec". On vzgaja, poučuje in pripravlja delavce za razredni boj. Vsled tega priporočam, da se ga v Readingu sleherni slov. delavec naroči in pazno čita vsak teden.

Če bo "Proletarec" razširjen, bomo močni tudi mi delavci in naši nasprotniki nas bodo upoštevali.

S pozdravom na zavedne slov. delavce v Ameriki.

Peter Kočevar.

Iz Hacketta, Pa.

Cenjeni sodrugi in prvoboritelji za sveto delavsko stvar: — Dovolite mi malo prostora, da v petletniški slavnostni izdaji "Proletarca" popišem, kako smo prišli na Hackettu do soc. organizacije.

Pred par leti, ko sem prišel prvič v ta kraj, še ni bilo tukaj — razen dveh — nobenega razredno-zavednega rojaka.

Vse življenje je bilo pusto in prazno, kakor takrat, ko je Jehova zapovedal morju, naj steče v svoje struge.

V pričo tacihi razmer sem takoj sprevidel, da bi bilo treba tukaj žive agitacije. V teh mislih me je podpiralo tudi par somišljenikov, ki sem jih našel v naselbini.

Na ta način smo prišli tako daleč, da nas je trojica v mislih zivotarila, kot mah na visoki skali.

Po preteku enega leta je prišel na potu agitacije za "Proletarca" v naš kraj sodr. Frank Petrič. On je dosegel toliko, da se je naročilo nekaj novih ljudi na "Proletarca", a soc. kluba takrat še ni bilo moči spraviti skupaj.

Med novimi naročniki "Proletarca" pa je bilo tudi nekaj dobrih ljudi — takih, ki so list prebrali, ga potem dali naprej, da so ga drugi čitali, še nezavedni rojaki. Tako se je razredna zavest počasi širila. Proti koncu drugega leta sem že večkrat slišal iz ust čitateljev, da bi bilo treba, da se ustanovi socialističen klub.

Čutili smo že vsi potrebo po klubu, ostajalo je še samo upravljanje, kako začeti. Ko tako ugibljem teden za tednom, mesec za mesecem, pa pride v našo naselbino zastopnik "Proletarca", Jos. Bratkovič. In sedaj smo se razkoračili in odločili: zdaj ali pa nikoli! Rečeno — storjeno. Naglo smo sklicali skupaj naše ožje somišljenike in na seji nam je sodr. J. Bratkovič raztolmačil pomen soc. organizacije. Sad tega pa je bil — slov. soc. klub na Hackettu.

To je mala zgodovina o razvoju soc. kluba tukaj.

Sedaj pa rojakom na Hackettu in okolici.

Namen socialističnega kluba je, da se bomo shajali delavci skupaj, se poučevali in pripravljali na volilni in gospodarski boj, ki leži pred nami vsemi.

Nikdar ne smemo pozabiti, da je kapitalizem tisti, ki nas tišči k tlom; da je on tisti, radi kterege teče potoke delavske krvi in da zahteva brezčevila človeških žrtev dan na dan.

Kapitalizem nima ne domovine, ne sreca; on pozna samo en zakon, in ta je — profit.

Pri izkoriščanju ne izbira po narodnostih; Slovenec mu je toliko vreden, če naredi zanj dovolj, kakor Taljan, Francoz, Nemeec, Anglež itd. Vse izkorišča enako. Pa tudi verski ni kapitalizem. Ko nastavlja vslužbenec, nikdar ne upraša, kdo kaj veruje, ker to njemu ne nosi nič; upraša vedno le, koliko dela boš zgotovil v tem in tem času. Ko nastopi kriza, je kapitalizem zopet isti. On naprimer ne pravi: vi katoliški, protestantski itd. delavci: — ker ste preveč pridelali, pa se zdaj odpominite in živjajte. Počivati in živjati da; ampak ne na račun svetega profita.

Ko so delavci dovolj pridelali, takrat je kapitalist vedno zaprl pridelke, delavce pa pustil meni nič tebi nič stradati, zmrvovati in umirati gladu.

Vsakemu pametnemu človeku je jasno, da delavcem ni všeč, če nimajo žena in otroci kaj jesti in so brez tople odeje in kurjave; vem, da se tudi nobenemu ne poljubljaj štrajkati, kar tako za "špas", in da gospodarske krize niso nobenemu dobrodošle.

Toda, če to vsak ve, zakaj bi to ne predrugačili in si ustvarili drugačne razmere?

"Kako?" bo kdo uprašal naivno. Lahko! je moj odgovor. Sredstvo za to dosego je socialistična stranka, ktere klub smo si ustanovili tudi v naši naselbini. Vse kar je treba, je pristopiti in ga podpirati.

Ne oziraj se na tiste, ki kvasi-jo, da je socializem proti veri.

Socialisti se ne bore proti veri, ampak proti kapitalistični družbi.

Dragi tovariši na Hackettu! Pristopajte v naš klub in pridite na sejo. Seje se vrše vsako prvo nedeljo v mesecu ob eni uri popoldne.

Pridite in prepričali se boste, da socialisti niso ljudje, ki hočejo komu kaj vzeti ali vsiliti. Naša organizacija je namenjena, da vsprejme in zbira okrog sebe vse slov. delavce, da se nam bo mogoče bojevati proti kapitalizmu skupno, kakor se oni proti nam bojujejo skupno.

Ako torej ne marate štrajkov, če ne marate biti brez dela, hrane, obleke, kurjave in sploh človeških potrebščin; če ne marate, da bi po vaših glavah padal policijski kol, ali vam grozila kroglja iz repetirke, tedaj pridite k nam in povejte to.

V združenju je vsa delavska moč, brez združenja je vsa moč v rokah kapitalistov!

Še enkrat: tovariši, delavci! pridite v socialističen klub! da bomo, ko pridejo zopet volitve, kakor en moč oddali glasove za naše delavske socialistične kandidiate.

Na zadnji seji soc. kluba smo tudi sklenili, da naročimo 50 iztisov slavnostne izdaje, ktere razdelimo v vsako hišo po en iztis. To delo bo obrodilo enkrat dober

K petletnici Tvojega obstanka — "Proletarec," ti kličem: le tako naprej, po začrtani poti, katero ti daje socialistična stranka. Ne ustraši se nič. Pomeni, da si še mlad; še le pred petimi leti si se porodil; preстал si otročje bolezn, sedaj postajaš močan in neustrašljiv in tudi bodeš vedno bolj. To zahtevajo razmere in boji v katerih živiš. Ne boj se nič, pri tebi so vrste zvestih ti tovarišev z bistrim umom, ki ti bodo stali na strani vsak čas.

Še enkrat: ne boj se nič, le pogumno naprej! Živel Proletarec! Živeli sodrugi, v boju za socialistično revolucijo.

F. Podboj.

Viriden, Ill.

Sodrugi in tovariši delavci!

Zadnje jesenske volitve so delavci zopet pokazali, širom Zed. držav, v koliko se zavedajo svojega razreda. Pokazali so, v koliko znajo rabiti svoj uma svitli meč, s svojo glasovnico.

Glasovi socialistične stranke so se malo da ne podvojili od leta 1908. Porušen je kitajski zid, kterege so skrbno stražili razni zagovorniki današnje gnile kapitalistične družbe. Dolgo so varali in vodili za nos maso — proletarijat z raznimi mogočnimi in nemogočnimi obljubami. Toda storili niso nikdar nič, kar bi le koli-

pram podivjanemu in raztegajočemu se kapitalizmu.

Delavci, tovariši! V unijo, v socialistično stranko! Ne glejmo od strani boja, kterege vodi zavodno delavstvo širom sveta; storimo tudi mi vsak svojo dolžnost, kot trpini, delavci, da bomo tudi mi lahko s ponosom rekli: tudi mi smo prispevali po svoji moči k temu boju za osvoboditev človečanstva iz pod jarma suženstva, ter gradili boljše bodočnost nam in našim potomcem. Pokažimo, da mi lahko zapustimo, česar niso nam zapustili naši predniki, — boljše pogoje življenja.

Združimo se in pokažimo, kaj zamore zavodno delavstvo storiti, če le hoče. Tovariši! Kapitalisti ne morejo z vsem svojim bogastvom, z vsemi svojimi milijoni, niti najmanjše stvarce producirati brez nas delavcev. Torej delavci! tje kjer je vaše mesto, v delavski socialistični stranki, če si želite boljše bodočnosti, drugače bode mo zavedno sužnji.

Tovariši, slov. delavci! V Chicagi imamo že peto leto izhajajoči delavski list, kateri z današnjo številico obhaja petletnico svojega obstanka. Pet let boja, truda in požrtvovalnosti. In ta list je naš "Proletarec"; pet let že neustrašeno in z vso vnoemo zagovarja nas in naše pravice, a še vedno tednik na štirih straneh. Ali ni to žalostno? Okrog sto tisoč slov. delavcev trpinov, je v tej deželi, a ni toliko zavednih med nami, da bi mogli žrtvovati vsaj toliko, da bi se list povzpela vsaj na osem strani, ali pa na dvakratno tedensko izhajajo. Obžalovanja vredno je pri toliki masi slov. delavstva, da ne moremo dati podlage listu, kateri žrtvuje vse svoje moči za izobrazbo in povzdigo slov. trpina delavca, v Ameriki.

To ni list kakega zasebnega koristolovca, kot so razni drugi meščanski in šifkartarski listi. Ta list je last organizacije zavednih delavcev, organiziranih v Jugosl. socialistični zvezi; je list, kterege pišejo trpini, delavci za delavce, katerih poklic sicer ni časnikarstvo, ampak trd boj za obstanek, po dnevi z žuljavimi rokami po tvornicah, a po noči pri brleči petrolejki, vsak po svoji moči za list. To se lahko prepriča vsak, kdorkoli je kedaj živel med temi v resnici požrtvovalnimi sodrugi v Chicagi.

Torej tovariši, delavci! Noben naj ne bode v bodoče brez lista, kterege naloga je posvetiti vse svoje moči za naše cilje in smotre. Vsak zaveden delavec naj bo agitator za list in ideje, katere zastopa in obenem za vzvišene nauke socializma, da čimprej zasije ljudstvu žarko solnce — svobode, bratstva in enakosti.

Tebi pa, list "Proletarec" — zahajaj med sotrpine delavce, pogumno in neustrašeno. Oznanjaj ideje in principe mednarodnega proletarijata! Naprej po poti, katero so ti pred petimi leti začrtali delavci; po poti za enakost in dobrobit vseh ljudi na zemlji. Upam in želim, da ti ob desetletnici čestitam ne kot tedniku, marveč kot dnevniku, z mogočno armado zavednega delavstva okrog sebe.

Naprej za ideje, do končne zmage!

Pozdrav vsem sodrugom in zavednim delavcem širom zemlje!

Drag. Pogorelec.

ČIGAV JE PREMOKOP?

Radoveden sin razmotriva z očetom o premogu.

"Kakšen prostor je to, oče?"

"To je premogokop, moj sin."

"Čigav premogokop je to, oče?"

"Moj je, moj sin."

"So vsi ti polni vozovi gremoga tvoji, oče?"

"Da, moj sin, ti vozovi gremoga so moja lastnina."

"Tako! Koliko časa ti je vzelo, da si nakopal toliko gremoga, oče? Si li vsega sam napokal?"

"Ne, moj sin; poglej te ljudi, ki prihajajo iz jame, kopljejo za mene."

"So to tvoji ljudje, oče?"

"Ne, moj sin; ti ljudje so svobodni. Neben človek ne more biti

v tej deželi lastnik čez drugega. Tudi ako bi bil lahko, bil bil suženj."

"Kaj pomeni suženj, oče?"

"Suženj, moj sin, je človek, kateri mora delati za drugega celo življenje, samo za hrano in obleko."

"Imajo ti ljudje kaj konj in dobre obleke, grede li na morskobrežja, kadar je vroče, kakor gremo mi, oče?"

"Teško; morajo ves čas delati za njih obstanek."

"Kaj je obstanek, oče?"

"Kako? Obstane — dobro; obstanek za te ljudi je tisto, kar jih vzdržuje pri življenju."

"Ali ni to hrana in obleka, oče?"

"Menim, da je tako!"

"So li potem kaj boljši kot sužnji, oče?"

"Gotovo so, ti neslani sinko, saj so svobodni; jaz jih ne silim, naj za mene delajo; oni lahko delo puste ali zastavkajo za večjo plačo, kadar jih je volja."

"In če bi pustili ali zastavkali, bi jim ne bilo potem potreba delati, oče?"

"Gotovo, bi morali. Morali bi delati za kterege drugega lastnika premogokopa."

"Bodo li dobili kaj več od nje, kakor kar potrebujejo za njih obstanek?"

"Jaz mislim, nič več."

"Kako so potem boljši kot sužnji?"

"Kako? Saj imajo volilno pravico; oni so svobodni."

"Ako kteri zboli, plačaš li ti zdravnika, oče?"

"Ne, gotovo ne; oni sami morajo plačati zdravnika."

"Ako suženj zboli, kdo plača zdravnika zanj, oče?"

"Njegov lastnik; on ne more pustiti, da bi zgubil svojo lastnino."

"Moreš li ti dopustiti, da bi zgubil enega teh ljudi, oče?"

"Tisto bi se ne tikalo mene; jaz lahko dobim druge vsak čas."

"Ti bi gotovo bolj skrbel za njih zdravje in splošno dobro, ako bi bili oni tvoji sužnji, ali nebi, oče?"

"Da, jaz mislim, vsekakor."

"Kako so potem oni na boljšem, ker so svobodni?"

"E, neuprašuj me tacihi neumnih reči, sinko."

"Od kod prihaja ves ta premog, oče?"

"Iz te zemlje; nahaja se notri v žilah, sinko."

"Je li ta premog lastnina teh ljudi, kadar ga kopljejo, oče?"

"Ne, premog je moja lastnina."

"Kako je tvoja lastnina, saj ga vendar ti ljudje kopljejo, oče?"

"Zato, ker je ta premogokop moj."

"Si li ti vstvaril ta premogokop, oče?"

"Ne, Bog ga je vstvaril, moj sinko."

"Ga je li on za te vstvaril, oče?"

"Ne, jaz sem ga kupil, moj sinko."

"Kupil od Boga?"

"Ne, sinko moj — od človeka."

"Ali ga je oni človek kupil od Boga?"

"Ne, gotovo ne; on ga je kupil menda od drugega človeka."

"Ali ga je prvi človek, od kterege je bil kupljen, kupil od Boga?"

"Ne, nikakor ne."

"Kako ga je potem on dobil? Kako pride, da je bilo njegovega več, kakor kterege drugega in kje je dobil on pravico do njega?"

"Bog, v njegovi neskončni modrosti, je dopustil, da ga je zahteval, in po božji previdnosti, je on moral priti v moje roke, kakor enega tistih, katere je izvolil Bog, da gledam za interesi v tej deželi, in za splošno blagostanje teh premogarjev."

"Kakor praviš, po božji modrosti, bi ti ljudje, če bi danes zahtevali od Boga premogokop — dobili v svojo last, oče?"

"O, sitnost, neuprašuj me tacihi neumnih uprašanj."

— Leta 1900 je bilo v Zed. državah 1.937.417 obdelanih farm, z 184.413.529 akri, katerih vrednost v dolarjih znaša \$4.518.669.920. Posedovalo je to zemljo 1.259.027 oseb.

"DELJENJE"

Kapitalist: "Pomozi mi delavce, pomoz, da utrgam lepo jabolko (profit) saj bomo "talali"."

Delavec (ko mu je pomogel kviško): "Jaz čakam, gospod kapitalist."

Kapitalist: "Le čakaj! "Talali" ne bomo zdaj nič, kajti jaz nimam časa."

sad in poznejši rod nam bo zato hvaležen.

Pozdrav na vse zavedne delavce širom Amerike!

Ivan Blažič.

Viriden, I.

Sodrugi urednik!

Tukaj je majhna slovenska naselbina z dvema podpornimi društvi. O kakšni cerkvi ni govora. Rojaki so različnega mišljenja, kot povsod. Kar se tiče političnega prepričanja, moram pripoznati, da simpatizirajo eni tudi s člani socialistične stranke. Do pred kratkega časa ni bilo socialistične postojanke tukaj. Še le v mesecu novembur smo sodrugi različnih narodnosti, med temi pet Slovencev, se organizirali v angleški socialističen klub. Torej se je socialistično gibanje še lažje začelo. Da bi mi Slovenci bili sami zase, to se nam še ne vidi potrebno. S časoma, ko postane ta klub bolj močan in bo tudi kaj več naših trpinov voljnih pristopiti k socialistični stranki, potem bo brezdvomno treba, da se mi Slovenci združimo sami zase, da bomo tako bolj omogočeni širiti duh socializma med našimi rojaki in delati v sporazum socialistične stranke za socialno revolucijo, katera je neizogibna za rešitev človeške družbe iz sedanjega modernega suženstva.

čak koristilo revnim delavskim slojem. Tudi tega mora biti enkrat konec. Delavstvo je pričelo misliti in spoznavati, kje je izhod in konec neznoznim razmeram v kterege je vklestil nenasični kapitalizem. To so pokazali dovolj jasno in določno delavci v Milwaukee, kjer so si delavci izvolili zastopnika iz svoje srede sodr. Bergerja v kongres. To je prvi delavski zastopnik v parlamentu Zed. držav.

Toraj prvi — kaj sedaj? Z vso silo zopet v boj! za pomladanske volitve in volitve v letu 1912. Delajmo in glejmo, da se socialistični glasovi ne samo podvojijo, ampak narmanj potrojijo. Da bomo lahko rekli: ne samo enega, ampak pet, deset zastopnikov ima zavodno delavstvo v kongresu. Torej v boj! v boj do končne zmage proletarijata nad buržoazijo — kapitalizmom.

Tudi mi slov. delavci, trpini ne smemo biti zadnji v tem boju. To je naš boj; tudi nas kot ostale robove izkorišča požrešni moloh kapitalizem.

Proč z raznimi predsodki! Proč z narodnim šovinizmom! Kapitalizem ne pozna narodnosti. On je združen mednarodno. Istotako moramo biti tudi mi združeni, organizirani mednarodno, le tedaj bo boj proletarijata uspešen na-

ENKRAT IN DANES.

Kmetje tečejo pred tabor, Prosijo tam viteza: "Če končal nam plošno polje, Nas boš ranil do srca!" Vites pa, kot gad razkačen, Kmete vkaže zapoditi: "Z grada se mi poberite, Požeruhi, nikdar siti!"

Jednako in resnično nam je pesnik očrtal fevdno dobo, za katero so še danes vneti vsi pristni klerikalci, ki so golo orodje nazadnjaškega Rima. Graščak fevdni gospod je bil absolutni gospodar kmeta, tlačana. Kmet mu je moral delati brezplačno, dajati mu je moral desetino in braniti je moral lastnino fevdnega gospoda pred sovražnimi napadi, svojo pa prepustiti sovražniku v požig in opustošenje. Kedar pa ni bilo sovražnih napadov, takrat je fevdni gospod v družbi plemičev opustoševal polje tlačana.

Fevdna gospoda je prirejala pojedine, na katere je povabila svoje modrokrvne prijatelje — od blizo in daleč. Pojedini in veselicam so sledili lovi in divjačina. Po sto ali še več loveev je drvilo za zajci, jerebicami in drugo divjačino preko polja tlačanov, vničujoč in poteptajoč zlato žitno klasje in ne zmenčajoč za prošnjo vbozega kmeta, tlačana. Ako so pa kmetje šli v grad in prosili ponižno fevdnega gospoda, naj počaka z lovom dotlej, da požanje žito, jih je plemeniti gospod nadržal z nikdarstinitimi požeruhi. Naščuval je nanje pse in dal jih po svojih hlapcih vreči iz grada.

Kedar pa fevdni gospod v družbi svojih prijateljev ni opustoševal polja tlačanov, takrat je pa to delo zvrševala raznovrstna divjačina, ki se je hitro plovila, ker jo ni smel nihče loviti brez dovoljenja fevdnega gospoda. Gorje kmetu ki bi se drznil vbiti zajca na svojem zelniku. Čakala ga je najhujša kazen: grajska podzemeljska ječa z vsemi grozotami in mukami, pogostokrat pa tudi smrt v kruti in mučni obliki.

Izvor zlu in gorju v fevdni družbi je bila privatna lastnina. Privatna last je vplivala na grajščaka, da je bil krut, je drl in pobijal kmete, tlačane. Privatnina lastnina je spreminjala grajščaka v zver, in umorila v njem vsa boljša človeška čustva. Seveda je krščanska cerkev, ki je bila skozinkoz komunistična, dokler je bila še v povojih, mnogo pripomogla do tega, da je bila tlačanska doba kruta in krvava. Potrebno je pa, da se to še enkrat povdari, ker danes vse krščanske cerkve ljubkujejo z ljudstvom in se zaklinjajo, da niso odgovorne za krutosti grajščakov in fevdnih gospodov za časa srednjoveške tlače.

Zgodovina o kmečkem puntu nam pripoveduje, da je cerkev bila na strani grajščakov v splošnem. Kjerkoli so pa bili bogati redovi, škofje ali nadškofje lastniki velikih zemljišč, na katerih so stale vasi njim podložnih tlačanov, so kmetje morali dajati istotako četrtino pridelkov samostanu, škofu ali nadškofu kot drugod fevdalnemu grajščaku. Trpeli so iste krivice kot drugod. V večnem mestu Rimu in v papeževi državi, kjer je cerkev odločevala tudi v posvetnih rečeh in zadevah, je delavski in kmečki stan bil brezpraven. In gorje vsakemu, kdor je drznil kritizirati tedanje družabne razmere, nipotizem na papeževem dvoru ali se s svojo

živje dni delavec, ako mu Bog ni določil drugo usodo. Delavec, ki godrnja zoper to božjo odredbo ali čita časnike, ki obsojajo današnje kapitalistično gospodarstvo, zvrši smrten greh, za kar bo kaznovan na drugem svetu z večnim pogubljenjem, ako se ne spokori in skesano umre.

Ta nauk je v bistvu isti kot nauk o fevdnih gospodih, kraljih, cesarjih, cerkvenih knezih in papežih, da besede so druge. Ali to še ni zadnje sredstvo cerkve. V svojih časnikih hujska posvetno gosposko proti delavcem, ki se z zakonitimi sredstvi bojujejo za osvoboditev delavskega razreda. Imenuje jih nevarne puntarje, hujskače in prekucube, proti katerim je treba v interesu imovitih slojev nastopiti brezobzirno, katere naj zadene vsa ostrost zakona, da se ohrani sveta trojica: tron, altar in kapitalizem.

Razlika med današnjim in fevdno družbo je iskati edino v tem, da si srednjoveški tlačan ni mogel drugim potom iskati svojih pravic kot z orožjem v roki. Danes je drugače. Delavec sme vohiti. Ima pravico z glasovnico odločiti kakšna naj bo vlada. Ni mu treba hoditi na ulico in graditi barikade. V toliko je kapitalistični suženj na boljšem kot grajski tlačan. Mirno, brez krvotilja in bojev lahko strmoglavijo kapitalistično človeško družbo, na njenih razvalinah pa lahko zgradi socialistično, v kateri bo vse last vseh.

Z glasovnico lahko delavec odloči, da ne bo smel nihče reči: Ta železnica je moja, oni premogokop mojega strica, ta je plavž moje soproge, ona tvornica pa last mojega brata.

Delavci lahko odločijo, da bo blagostan za vse, da ne bo nihče imel pravice živeti od dela drugih.

Od njih samozavesti je pa odvisno, kedaj se to zvrši. Prosim jim ni treba milosti nikjer!

Da se pa v delavcih ne zgleda samozavest, jih cerkev straši s peklenščekom in peklom, dobro plačani najemniki kapitalistov učijo krive nauke o narodnem gospodarstvu na univerzah, delavsko dečo že v najnežnejši mladosti zastrupljajo z napačnim umevanjem zgodovine, dobro plačani agitatorji pa širijo gorostasno laž, da vsak delavec lahko postane fabrikant. To so površno očrtani vzroki, zakaj v delavcih počasi prodira misel, da je treba nadomestiti kapitalistični način pridelovanja s socialističnim.

Ako ima delavec pravico glasovati, lahko z glasovnico izreče, da je nezadovoljen s kapitalističnim načinom pridelovanja in ga hoče nadomestiti s socialističnim. Nikakor pa ne more s pomočjo glasovnice postati milijonar. Kdor uči, da lahko vsakdo postane milijonar, ker vsi državljani uživajo enako politično svobodo, je slepar ali pa sploh ne razume ustroja današnje družbe.

Ali človeški duh, ki vedno stremi po popolnejših oblikah v človeški družbi, bo provzročil, da bo padla kapitalistična družba v zvezi z njegovim naporom njenih politikov in bo prišel blagostan za vse.

Ta doba ni več daleč. Danes živimo hitro!

J. Z.

Zakon razvoja.

Največji in najvažnejši pojav na polju znanstva naše dobe je brez dvoma razvojna ali evolucijska teorija. Ta teorija je revolucionirala vse naše mišljenje. Evolucijska teorija je nauk o naravnem zakonu razvoja ali evolucije. Ta naravni zakon nas uči, da se je celo univerzalno življenje — človek, žival, rastlina, kamen, naša zemlja in sploh vsi svetovi v brezkonečnem vsemirju — razvilo iz najprostejših oblik do sedanje forme in se še vedno razvija naprej. Uči nas, da v življenju ni nič stalnega, torej nič ustvarjenega; večvečni razvoj spreminja, oblikuje, preobrazuje in izpolnjuje vse. Naša zemlja se je razvijala milione in milione let predno je zadobila sedanje lice in

čez milion let bo njeno površje — ako je med tem časom ne razdrobilo naravne sile — zopet drugačno. Ravnotako se je tekom stotisoč let razvilo človeštvo iz nižjih živalskih form in razvija se dalje. In s človekom vred se razvija tudi njegov veličanstveni um, da vedno bolj pojmi in spoznava naravne sile in zakone, ki vodijo univerzum.

Evolucija je danes podlaga modernih vedi; ključ je do vseh skrivnosti v vsemirju in središče vsake posamezne znanosti. Kdor še danes ne prizna evolucije ali razvoja, ta samo čas zapravlja že študira fiziko, kemijo, biologijo, geologijo ali sociologijo. Sloveh inteligentni ali izobraženi človek samo smeši, ako zanikuje zakon evolucije.

Evolucija je pribita stvar. Tajiti se ne dá več kakor se ne more

tajiti zakon težnosti, ki ga je odkril Newton ali heliocentriška teorija (nauk o vrtenju zemlje okrog sonca) katero je odkril Kopernik. Moderni znanstveniki vseh narodov priznavajo razvojno teorijo brez ugovora. Nejedini so še le glede procesa ali delovanja evolucije; toda veda bo rešila tudi to vprašanje.

Zakon evolucije so donekde sledili celo grški filozofi v starem veku. Šele v 19. stoletju je bilo dano človeštvu, da je spoznalo ta naravni zakon popolnoma. K razvoju evolucijske teorije je veliko pripomogel slavni angleški učenjak Charles Darwin. Ampak Darwin ni proučeval evolucije same kot take. Darwinizem ali Darwinova teorija o naravnem izbiranju (selekciji) se peča samo s procesom ali delovanjem evolucije, kako namreč evolucija deluje. In

ravno to vprašanje je vodilo do nesporazuma med nekaterimi evolucionisti, kakor smo že omenili. Nejasnost med učenjaki glede darwinizma in evolucijske teorije same je dala tudi priliko fanatičnim nasprotnikom te teorije, da so padli po evolucionistih. Med zadnjimi se še danes najbolj odlikuje cerkev, ktera naravno vidi svoj konec v splošnem priznanju zakona evolucije.

Nauk o razvojni teoriji mora prejalislej postati del ljudske izobrazbe, t. j. vpeljati se mora v šole. Kakor se otroci danes uče, da se zemlja z ostalimi planeti vrti okrog sonca, ne pa sonce okrog zemlje, — ravnotako se bliža čas, ko se bodo otroci v šolah učili o večnem zakonu razvoja, namreč da se je naša zemlja v svojem plinovem stanju odločila od sonca in šele tekom milion in milionletnega razvoja prišla v svoj sedanji stadij — da se je človek tekom dobe več stotisoč let razvil iz jedne same celice nazvane protoplazma.

Mi bomo v "Proletaru" od časa do časa prinašali daljše in krajše odlomke iz spisov najbolj priznanih znanstvenikov — Haeckel, Boelsche, Morgan itd. — kateri obdelavajo evolucijsko teorijo. Skušali bomo pojasniti našim čitateljem, kako evolucija deluje; kako se je do sedaj razvila naša zemlja, človek itd. Kajti čas je, da se tudi slovenski delavec izobrazuje v smislu modernega in resničnega znanstva.

KAJ JE ZLOČIN?

Mislite-li, da je zločinstvo prirojeno človeku? Da se hudodelec rodi kot tak? Ako je tako, čemu potem kaznujejo zločince z zapornikom ali visilicami, ko si pa ne morejo pomagati? Kdor bi pretepal mulo zato ker ni rojena konj, bi mu rekli, da je norec. Če se zločinci rodijo kot taki, tedaj je zločinstvo abnormalno stanje človeka ali bolezni. Vsled tega bi morali z zločincem postopati ravno tako kakor z vsakim drugim bolnikom. Ako pa zločinstvo ni prirojeno, tedaj je pa povzročeno pri človeku potem že ko je pri pameti. Pamet nam pa tudi pove, da človek ne more biti hudodelec samo iz zabave ali športa; vsled veselja ali za kratek čas ne bo nihče ubil drugega človeka, niti ne bo kradel ali ropal itd. K zločinu človeka pripeljejo brez dvoma gotove razmere ali okolnosti. Logično je torej, da zločinstva so krive razmere, ki so prisilile človeka v hudodelstvo, ne pa hudodelec sam, kateri je le žrtev razmer. Ako pošljete mlado deklico v hišo prostitutke in jo tam vzgajate, je-li potem ona kriva, da je prostitutka? Ni-li kriv dotičnik, kateri je deklico tje poslal? Priznati mora to vsakdo, kajti vsak oče in mati dobro čuvata svojo hčer pred zloglasnimi hišami. Primerjajmo na ta način ostala zločinstva in prišli bomo do zaključka, da je bil ta ali oni zločinec vedno le orodje gotovih razmer in okolnosti vsled česar je izvršil zločin. In kdo povzroča zločinske razmere, ki ustvarjajo zločince? Krivični družabni sistem! Hudodelstva vsake vrste so mogoča le v hudodelski uredbi človeške družbe. Privatno lastništvo živlenskih sredstev, profit, brezposelnost in revščina so glavni povzročitelji zločinstva. Država vzgaja zločince v šoli, v vojašnici, v ječi in daje jim lepe vzgleds "postavnimi" usmrtitvami na vislicah, giljotinah, električnih stolihi itd. Cerkev vzgaja zločince v spovednici, na "božjih potih" in v ostalih svojih hinavskih in barbarskih institucijah. Kapitalizem kot odločujoč faktor v današnji dobi človeške družbe vzgaja zločince v armadi brezposelnih; vzgaja jih potom nečloveškega izkoriščanja proletarijata, potom korumpiranja javnih zastopov in uradov, potom divjega dirja za profitom.

Skratka: zločinstvo je sad zločinskega kapitalističnega sistema, in zadnji čas je, da se tak satanski sistem odpravi.

Delavec! Podpiraj samo delavsko časopisje!

Nemisleč in nezaveden delavec je skala, na katero zida kapitalist svojo moč.

John Teran krojač,

se priprava slov. javnosti za izdelovanje oblek. Na izbero ima doma najnovejše vzorce in najboljše sukna vse vrste. Dalje izdeluje obleke po meri, popravila, čisti, lika in vse to po nizkih cenah. Delo prvega razreda! Zahvaljujoč se vsem dosedanjim naročevalcem ter pripravljajoč se še v bodoče, želi vsem **srečno novo leto!**

Skladišče čevljev

za dame, moške in otroke

Domača tvrdka

Izdeluje nove čevlje po meri in prevzame vsa popravljajna dela, spadajoča v čevljarstvo obrti!

Za obila naročila se priporoča sl. občinstvu

JOSIP JECMENJAK, lastnik
1831 So. Centre Ave. Chicago, Ill.

NAJBOLJŠA KUHINJA!

Billiards, Pool Table, Prenosišča za potnike.

Jedi pripravljene po domače. Odprto po dnevi in po noči.

P. Perič, 1412 W. 18. St., Chicago, Ill.

VPOSLENA HIŠA.

Baš sedaj se deli po dobroznamenem izdelovalcu zdravilnega grenkega vina, Josip Trinerju, krasen stenski koledar za leto 1911. Koledar kaže na slikah njegovo poslopje od solidno izdelane kleti skozi krasne uradne sobe pa do laboratorjev.

Vsak oddelek te hiše je poln življenja in eneržije. Koledar je izdelan v raznih barvah in razni notranji kraji poslopja se točno razlikujejo.

En iztis tega koledarja se proti 10 ct. poštnine v poštinih znakah, pošlje na vsak naslov.

Naslovite vašo zahtevo na Jos. Triner, 1333 — 1339 So. Ashland Ave., Chicago, Ill. (3 x).

LOUIS RABSEL

moderno urejen salon
NA 113 MILWAUKEE AVE., KENOSHA, WIS.
Telefon 1199.

J. Kosirnik, krojač

izdeluje nove obleke, čisti, lika in popravila. Cene zmernne.

J. Kosirnik, 3708 W. 26th St., Chicago, Ill.

ROJAKI v Waukeganu!

Če kočete piti dobre pijače in se zabaviti po domače pojdite k

B. Mahnich-u,

714 Market Street, Waukegan.

Pri njemu je vse najboljše. Kdor ne vrjame, naj se prepriča.

DOBRA, DOMAČA GOSTILNA v Clevelandu, Ohio

J. SVETE po domače pri ZALARJU
6120 St. Clair ave

toči vino, pivo in žganje prve vrste. Smočke prve kvalitete so na prodaj. Za mnogobrojne poset se priporoča rojakom v Clevelandu, pa potnikom Lastnik.

Novo JESENSKE obleke

v vseh najnovejših krojih in barvah

\$7.50 do \$25.00

"PRESTO" najnovejši patentovan ovratnik.

Sukne

po krojih Kerseys, Vicunas, in Tweeds v vseh barvah za moške, dečke in otroke

\$6.50 do \$30.00

LAWDALE CLOTHING HOUSE

S.W. Corner 26th & Central Park Ave.

Rudolph Layer, lastnik.

PHELPS BROS. & CO.

Gen'l Agt's, 2 Washington St., New York.

DR. RICHTER'S PAIN-EXPELLER

Najboljše sredstvo proti bolem, revmatizmu, ohrumeli hrbtnici in enakim težavam je DR. RICHTERJEV PAIN-EXPELLER.

Bolečine ozdravi takoj, zmanjša vnetje in mehurje in olajša boleče dele. Drgnite se z njim zvečer in zjutraj; drgnite se dobro, da pride lek v kožo. Pomaga takoj pri raznih bolečinah, ter je najboljši lek za revmo, giht, vnetje, chromelost, zaprtje, bolečine v bedrih, za zobobol in neuralgijo. Prodaja se v vseh lekarnah po 25 in 50c. Glejte na sidro pri steklenici — ono vam je zaščita.

F. Ad. Richter & Co.
215 Pearl St., NEW YORK.

Jugoslavanska socijalistična organizacija v Ameriki.

- Številka:**
- Chicago, Ill. Frank Podlipce, tajnik, 604 N. Curtis St.
 - Glencoe, Ohio. — John Kravanja, tajnik, Box 101.
 - Allegheny, Pa. — Jugosl. soc. udr. Tajnik G. Mokrovič, 914 Middle St.
 - La Salle, Ill. — Valentin Potisek, tajnik, 1235—1st St.
 - Conemaugh, Pa. — Stefan Zabrie, tajnik, Box 508.
 - Chicago, Ill. — Jugosl. soc. udr. Tajnik Andr. Trstenjak.
 - "Proletarka", ženski, Chicago, Ill. — Mary Jereb, taj., 242—136th Str., Riverdale St.
 - Milwaukee, Wis. — Jugosl. soc. udr. Tajnik Nikola Hinich, 287—1st Av.
 - "Mednarodna Zveza", Vandling, Pa. — Fr. Verboys, taj., Box 140, Forest City, Pa.
 - Kenosha, Wis. — Jugosl. soc. udr. Tajnik Val. Šantek, B. 55.
 - East Pittsburgh, Pa. — Jugosl. soc. udr. Taj. Milan Kirin, B. 341.
 - "Mladi Vrh", Sygan, Pa. — Louis Glazer, taj., Box 77, Morgan, Pa.
 - St. Louis, Mo. — Jugosl. soc. udr. Tajnik F. Ferencovič, 910 Gayr Ave.
 - Leo Kosmelj, taj., Box 717, Chestnut St., Johnstown, Pa.
 - Clairton, Pa. — Jugosl. soc. udr. Tajnik Tomis. Vunak, B. 270.
 - Chicago, Ill. — Jugosl. sen. soc. udr. Tajnica Eleonora H. Magjarevič.
 - Youngstown, O. — Jugosl. soc. udr. Taj. J. Filipan, B. 521, Struthers, O.
 - So. Sharon, Pa. — Jugosl. soc. udr. Tajnik Ivan Mak, 1016 Hamilton Av.
 - Chicago, Ill. Jugosl. soc. udr. (srb.) Taj. B. R. Savič, 2350 Clybourn Av.
 - Kansas City, Kans. — Jugosl. soc. udr. Tajnik Jos. Snaj, 8 Central Av.
 - Chisholm, Minn. — Jugosl. soc. udr. Tajnik Gjuro Črep, B. 679.
 - Seattle, Wash. — Jugosl. soc. udr. Tajnik Andrija Besednik.
 - Roslyn, Wash. — Jugosl. soc. udr. Tajnik S. Boronovič, B. 2.
 - Indianapolis, Ind. — Filip Godina, taj. 909 W. Pearl St.
 - "Francisco Ferrer", Steel, Ohio. — Joe Drnač, Box 3., tajnik.
 - Cleveland, Ohio. — Vincenc Ineman, tajnik, 1128 E. 63rd St.
 - Monessen, Pa. — Jugosl. soc. udr. Tajnik L. Sarač, B. 82.
 - Hackett, Pa. — Anton Mrak, tajnik, Box 31.
 - Breezy Hill, Kansas. — John Lekše, taj. Box 94, Breezy Hill St.
 - West Mineral, Kansas. — Pongrac Jurshe, taj., P. O. B. 357.
 - West Newton, Pa. — Bartl Vrtačnik, taj., R. F. D. 3, Box 98.
 - New York. — Jugosl. soc. udr. Tajnik Luka Mustapič, 589—11 Ave.
 - Frontenac, Kansas. — Fr. Boldin, P. O. B. 181., tajnik.
 - West Pullman, Ill. — Jugosl. soc. udr. (srb.) Tajnik Duš. Popovič.
 - "Edinost", Milwaukee, Wis. — Frank Novák, taj., 300 Reed St.

Socijalistični listi v Ameriki:

ANGLEŠKI DNEVNIKI.	NA LETO:
"Chicago Daily Socialist"	180-182 Washington St., Chicago. \$3.00
"New York Call"	409 Pearl St., New York City. 4.50
"The Daily Register"	Lead, S. D. 5.00

ANGLEŠKI TEDNIKI.	NA LETO:
"Appeal to Reason"	Girard, Kans. 50
"Cotton Weekly"	Cowansville, Quebec, Canada. 50
"The Lantern"	50 Van Buren St., Deadwood, S. D. 1.50
"The World"	523 17th St., Oakland, Cal. 1.00
"Christian Socialist"	Suite 512, 27 Randolph St., Chicago. 50
"Farmers' Journal"	Arlene, Texas. 50
"The Bakers' Journal"	212 Bush Temple, Chicago, Ill. 1.00
"St. Louis Labor"	966 Chouteau Av., St. Louis, Mo. 1.00
"Montana News"	Helena, Mont. 50
"The Laborer"	401 Main St., Dallas, Texas. 1.00
"Toilers' Defense"	Cole Dale, Pa. 1.00
"Social Democratic Herald"	344 6th St., Milwaukee, Wis. 50
"The Western Clarion"	Vancouver, British Columbia, Can. 1.00
"The Miners' Magazine"	605 Railroad Bldg., Denver, Colo. 1.00
"The Cleveland Citizen"	310 Champlain Av., N.W. Cleveland. 50
"The Pioneer"	Oklahoma City, Okla. 50
"The Industrial Democrat"	Oklahoma City, Okla. 50
"The Prolocutor"	Garden City, Kans. 1.00
"The Findlay Call"	Findlay, O. 50
"Welch's Weekly"	Wichita, Kans. 50
"The Comrade"	122 W. 12th St., Erie, Pa. 50
"The Enterpriser"	419 S. 11th St., Lincoln, Neb. 50
"Political Action"	344 6th St., Milwaukee, Wis. 25

ANGLEŠKI MESEČNIKI.	NA LETO:
"Hope"	5110 W. Madison Ct., Chicago. 1.00
"Wilshire's Magazine"	200 William St., New York City. 25
"International Socialist Review"	118 W. Kinzie St., Chicago, Ill. 1.00
"The Progressive Woman"	Girard, Kans. 50
"The New Era"	184 S. High St., Columbus, O. 25
"The Little Socialist"	15 Spruce St., New York City. 50
"The Free Press"	P. O. Drawer 622, New Castle, Pa. 50
"The World's Referee"	713 1st St., Seattle, Wash. 50
"Coming Nation"	Girard, Kans. 1.00

DNEVNIKI V DRUGEM JEZIKU.	NA LETO:
Nemški—Chicagoer Arbeiter Zeitung	406 N. Clark St., Chicago. 3.00
Češki—"Spravedlnost"	1825 S. Loomis St., Chicago. 4.00
Češki—"Americké Dělnické Listy"	4032 Broadway, Cleveland, O. 1.00
Nemški—"Volks Zeitung"	15 Spruce St., New York City. 6.00
Nemški—"Tageblatt"	613 Callowhill St., Philadelphia, Pa. 3.00
Judovski—"Forward"	175 E. Broadway, New York City. 3.50
Poljski—"Dziennik Ludowy"	959 Milwaukee Av., Chicago. 3.00

TEDNIKI V DRUGEM JEZIKU.	NA LETO:
Slovenski—"Proletarce"	2146 Blue Island Ave., Chicago. 1.50
Hrvatski—"Radnička Straža"	1830 S. Centre Ave., Chicago. 1.00
Srbski—"Narodni Glas" (polmes.)	2350 Clybourn Ave., Chicago. 1.00
Hrvatski—"Svjetlo"	1830 S. Centre Ave., Chicago. 50
Nemški—"Arbeiter Zeitung"	966 Chouteau Av., St. Louis, Mo. 2.00
Nemški—"Vorwarts"	15 Spruce St., New York City. 1.00
Nemški—"Die Wahrheit"	244 6th St., Milwaukee, Wis. 1.50
Poljski—"Robotnik"	416 6th St., New York City. 3.00
Slovaški—"Rovnost Ludu"	1825 S. Loomis St., Chicago. 1.25
Talijanski—"La Parola dei Socialisti"	874 Blue Island Ave., Chicago. 1.00
Judovski—"Labor World"	739 W. 12th St., Chicago. 1.00
Finski—"Ravinaja"	392 Main St., Fitchburg, Mass. 2.50
Finski—"Toveri"	10th and Duane Sts., Astoria, Ore. 2.00
Finski—"Tyomies Pub Co."	Hancock, Mich. 2.75
Francoski—"L'Union des Travailleurs, Charleroi, Pa."	1.50
Madžarski—"Elore"	1528 2nd Av., New York City. 1.00
Litvinski—"Strahdneeks"	28 Broadway, So. Boston, Mass. 3.00
Litvinski—"Kova"	418 S. 2nd St., Philadelphia, Pa. 2.00
Norveški—"Gaa Paa"	415 Cedar Av., Minneapolis, Minn. 50
Judovski—"Die Zukunft"	141 Division St., New York City. 1.00
Švedski—"Svenska Socialisten"	330 7th St., Rockford, Ill. 1.00

NARAŠČAJ SOCIALIZISTIČNIH GLASOV.

	1877	1887	1892	1897	1903	1907
Nemčija	493,000	763,000	1,876,000	2,107,000	3,010,000	3,259,000
Francija	47,000	440,000	790,000	805,000	896,000	
Avstrija			750,000	780,000	1,041,000	
Belgija		320,000	467,000	464,000	469,000	
Z države	2,000	21,000	55,000	442,000	700,000	
Anglija			55,000	100,000	342,000	
Finska				10,000	330,000	
Italija	22,000	26,000	135,000	300,000	320,000	
Danska	1,000	8,000	20,000	32,000	93,000	
Švica	2,000	39,000	40,000	100,000	70,000	
Holand.	1,500		13,500	38,000	65,000	
Norveška			7,000	30,000	45,000	
Švedska		723		10,000	26,000	
Španija		5,000	14,000	29,000	23,000	
Skupaj	404,000	931,000	1,798,000	3,896,000	6,285,000	9,519,000

Stranka

Zvrševalni odbor slovenske organizacije v Jugosl. soc. Zvezi:

John Petrič,
Jože Zvertnik et.,
Frank Petrič.

Za narodni odbor:
Frank Podlipce,
Mike Kastrun.

DRAGI PRIJATELJ-DELAVEC!

Ti, ki si dobil mogoče prvi "Proletarce" v roke, daj pogled, če je v tvoji naselbini že socijalistični klub. Če je, pa ti nisi poleg, pojdi enkrat na sejo in se pridruži našemu gibanju. Postani zidar naših političnih fortov, da nam bo mogoče enkrat zavzeti kapitalistično gospodarsko trdnjavo, ki uničuje človeštvo potom profita. V tir imajo spraviti ta gigantičen boj delavci, ker so najbolj izkoriščani. Zavedni proletarci se že zbirajo skupaj po cellem svetu. Skrajni čas je, da stopiš tudi ti v naše vrste in se bojuješ znani. Z nami vred si izkoriščen, zakaj bi se znani vred torej ne bojeval zoper izkoriščanje? Ako v tvoji naselbini še ni socijalistične organizacije, pogled, da jo ustanoviš.

Vse tozadevna pojasnila daje sodr. J. Petrič, 2708 So. Lawrence Ave., Chicago.

Na delo, sedaj je čas za to! Odbor Jugosl. soc. Zveze.

ZA LIST SRBSKIH SODRUGOV.

Zbiranje doneskov za srbski socijalističen list, ki se ima osnovati začetkom januarja, se vrši kakor je razvideti iz "Radničke Straže", prav uspešno.

Tudi slovenskih socijalistov je dolžnost, da se na sestankih spomnijo na list naših srbskih sodrugov. Vse prispevke je pošiljati na "Srbski odbor" 2350 Clybourn Ave., Chicago.

NAŠ TISK.

Hrvatski sodrugi pri "Radnički Straži" so izdali poseben soc. mesečnik "Svjetlo", ki bo prinašal agitatorične članke, podučne stvari za delavce, in sploh zadeve o kretnji notranjega dela Jugosl. soc. Zveze in svoje organizacije.

Prva številka, ki je izšla za novo leto, je dobro in okusno urejena; ima lepo opremo v rdečih platnicah in glavi "Svjetlo" ter obsega 16 tiskanih strani.

Mesečnik "Svjetlo" stane 50c za celo leto in se ga naroči pri upravništvu, 1830 So. Center Av., Chicago, Ill. Slovenski sodrugi, ki pridejo v dotiko s hrvatskimi delavci, naj jim to novo časnikarsko vest naznanijo.

Za hrvatske sodruge v Ameriki, pomeni "Svjetlo" dober, posnemanja vreden korak — naprej.

VZROKI BREZPOSELNOSTI.

(18. zveno poročilo o delu.) Odst.

Vsled zaprtja podjetij in pomanjkanja dela, ne more dobiti dela..... 56.96

bolezni..... 23.65

dopusta..... 6.45

slabega vremena..... 2.25

stavke..... 2.07

ponesrečenja..... 1.66

ne dobljeno..... 6.68

pijančevanja..... 26

— Ženske imajo enako volilno pravico v Colorado, Wyoming, Utah in Idaho.

IZDATKI ZA MORNARICO PO DRŽAVAH.

Poročilo angleških virov, so izdale za mornarico v letu 1908—9 razne države sledeče svote:

Anglija \$161,597,500; Zed. države 122,662,485; Francija \$63,986,450; Nemčija \$82,982,805; Rusija \$49,169,575; Japonska \$40,474,420; Italija \$31,330,485. Skupaj \$452,204,290.

KAKO ŽIVI DELAVEC V AMERIKI.

Kaj je in koliko potroši. Sledeča tabela je sestavljena na podlagi poročila zveze vlade po komisiji za delo. Sestavljena je po skrbno nabranih informacijah v 33 državah. Rezultat kaže, da delavec izda za svoje potrebščine \$768.54 na leto in sicer takole:

Za svežo govedino \$50.05; za slano govedino \$5.26; svežo svinjino \$14.02; slanino \$13.89; jeseh in kumare \$4.12; drugi užitek \$20.40; stanovanje \$99.53; ostalo meso \$9.78; perotnino \$9.49; ribe \$8.01; jajca \$16.79; mleko \$21.32; maslo \$28.76; sir \$2.62; mast \$9.35; čaj \$5.30; kavo \$10.74; sladkor \$15.76; sirup \$1.69; moko \$16.76; kruh \$12.44; rižo \$2.05; krompir \$12.93; razno zelenjavo \$18.85; sadje \$16.52; obresti na dolg \$12.15; kurjavo \$32.21; razsvetljavo \$8.15; obleko \$107.90; davek \$5.76; zavarovalnino \$20.98; prisrke za organizacije \$8.99; verske zadeve \$7.60; miloščino \$2.39; pohištvo in priprave \$26.28; zabave in počitnice \$12.30; knjige i časnike \$8.38; pijačo \$12.45; tobak \$10.91; bolezen in smrt \$20.52; druge zadeve \$45.14. Za skupne potrebe \$768.54.

KOLIKO STANE IZOBRAZBA V ZED. DRŽAVAH.

Vrednost šolskih poslijep je ceni na \$1,300,000,000; nastavnicev: učiteljev in pomočnikov je 550,000. Letni izdatki za javne šole \$330,680,000.

— Samamorov v Zed. državah je bilo leta 1900 na vsak milijon prebivalcev 5,498.

— Žensk je bilo vpisanih v raznih podjetjih v Zed. državah leta 1900—5,319,912.

— Otroci so si služili kruh v Zed. državah leta 1900 na vsacih 9,627,460 — 1,755,210. Poprečna plača otroškega dela je \$152.18 na leto.—(Wrights pr. sociology.)

— Zemlje je razdal kongres Zed. držav raznim železniškim družbam do leta 1897 — 266,000,000 akrov. Vzeto po velikosti, je to toliko sveta, kakor ste veliki Francija in Nemčija skupaj.

— Vsega denarja v prometu v Zed. državah je bilo leta 1909 — \$3,108,662,406. Iz med te svote je bilo kovanege v zlatu za \$605,243,676; certifikatov v zlatu za \$815,394,019; kovanege v srebru za \$70,740,226; certifikatov v srebru za \$479,402,157; dodatno srebro \$131,336,095; blagajniške note l. 1890 \$4,265,188; note Zed. držav \$339,522,807; note zveznih bank \$662,757,381.

KNJIGE

v zalogi "Proletarca":

Socializem 1 zv.	\$.10
Socialna demokr. in kmet. lj. 2 zv.05
Zakaj smo socialisti, 3 zv.10
Komunistični manifest, 4 zv.20
Kdo uničuje proizvodnjanje v malm, 5 zv.15
Kat. svetovno naziranje in svobodna znanost, 7 zv.35
O konsumnih družtvih, 8 zv.10
Kapitalistični razred, 9 zv.15
Nevarni socializem, 10 zv.15
Narodno vprašanje in Slovenci, 11 zv.15
Strahovi, 12 zv.15
Vojna in soc. demokr.15
Primož Trubar in slov. ljudstvo.05
Razprave30
Obšinski socializem35
Franeka in drugo25
Iz nižnj življenja50
Moderni socializem10
Socialistični katekizem10
Džungel	1.00
Naša bogatstva05
Španska inkvizicija I. zv.5
Španska inkvizicija II. zv.5
Španska inkvizicija III. zv.5
Španska inkvizicija IV. zv.5
Naša bogatstva5
Dr. Janez Bleiweis in njegova doba50
Krst Sv. Vladimira25
Pošeljamo jih poštine prosto.	

Slovenem in Hrvatom priporočam svoje moderno brivnico.

FRANK ZORNJAK,
1837 So. Centre ave., Chicago, Ill.

Importiran starokrajški tobak vsake vrste

za cigarete, pipe in žvečenje. Importirane cigare in cigarete. Vse pristno in po zmernih cenah.

VAC. KROUPA,

1225 W. 18th St. Chicago, Ill.

POZOR! POZOR!

IG. KUŠLJAN GOSTILNIČAR

229-1st Ave., Milwaukee, Wis.

Velika razprodaja!

Za \$85,000 blaga, oblek, sukenj, hlače in potrebščin za moške, moramo razprodati po tvorniških cenah najkasneje v 30 dneh, da naredimo prostor za spomladansko zalogo.

Razprodaja se začne 29. dec. 1910. Nikar ne zamudite velike prilike, ki se vam nudi. Pridite prvi, da zberete najboljše blago, ki ga je dobiti na zapadni strani mesta. Naša prodajalca je unijska.

1853-55 Blue Island Ave. Ust. 1886 Chicago, Ill.

Slike za Božič

naj se preskrbe zdaj. Nikar ne čakajte predolgo.

dobropoznanemu fotografu, ki izdeluje vsakovrstne in najfinije slike: otroke, družine, skupine, ženite in društvene skupine.

Fotografira tudi zvečer po naročilu.

1438-1440 BLUE ISLAND AVE., CHICAGO.

NA VOGALU 14. PLACE. TELEFON CANAL 287. USTANOVLJENO 1883.

Izdelujemo obleke po meri po \$20, \$22, \$25.

Prodajemo gotove obleke po \$10, \$12, \$14, \$15.

Imamo veliko zalogo modernih klobukov v najraznovrstnih bojah.

V zalogi imamo tudi veliko zalogo srajc, kravat, jank, spodnjih hlač, opank, i t. d.

Za mnogobrojna naročila se priporoča PRVA HRV. TRGOVINA ZA OBLEKE JURI MAMEK, 1724 S. Centre Ave., Chicago, Ill.

Zdravljenje mož v 5 dneh brez noža in bolečin

Varicocele, Hydrocele (RAZŠIRANJE ŽIL)

Ozdravim vsacega, kdo trpi na Varicocele, Strieturi. Dalje ozdravim nalezljivo zastrupenje, živčne nezmožnosti, vodeno in boleznitkoših se možkih.

Ta prilika je dana tistim, ki so izdali že velike svote zdravnikom ne da bi bili ozdravljeni in moj namen je, pokazati vsem, ki so bili ozdravljeni od tucetov zdravnikov brezuspešno, da posedujejo le jaz edino sredstvo, s katerim zdravim vapočno.

Za nevspešno zdravljenje ni treba plačati—le za vspešno. Ozdravim pozitivno šelodečne bolezni, pljučna, na jetrik in ledvice ne glede kako stara je bolezen.

Tajne možke bolezni zdravim hitro, za stalno in tajno. Živčne onemoglosti, slabost, zguba kreposti, napor, zastrupenje in zguba vode. Pljuča, nadih, Bronchitis, srčne bolezni in pljučne zdravim z mojo najnovejšo metodo.

... ženske bolezni v ozadju, beli tok in druge zdravim za stalno. —Zastrupljenje in vse druge kožne bolezni kakor prišče, ture, garje, otekline. —Močni tok in druge bolezni. Preišče in svetuje zastoj. Govorimo slovensko.

DR. ZINS, 41 SO. CLARK ST. CHICAGO between Randolph and Lake Sts.

Uraduje: od 8 ure zjut. do 8. ure zvečer. V nečistju od 9 ure zjut. do 4 ure pop.

ALOIS VANA

— izdelovatelj — sodovice, mineralne vode in raznih neopojnih pijač.

1837 So. Fisk St. Tel. Canal 1406

Se li kaj smejete? Menda ne dosti.

Toda če želite razvedrila, humorja s slikami, tedaj naročita soc. satiričen list "HOPE"

Vsak socijalist ki razume angleški, si mora biti naročnik na "HOPE"

Izbaja vank mesec, skrajen v več letih in stane samo \$1.00 na leto. Kdor naroči takoj, dobi lepo boljšna številko zastoj.

Pišite na WARD SAVAGE 5110 W. Madison St., Chicago, Ill.

Se li kaj smejete? Menda ne dosti.

Toda če želite razvedrila, humorja s slikami, tedaj naročita soc. satiričen list "HOPE"

Vsak socijalist ki razume angleški, si mora biti naročnik na "HOPE"

Izbaja vank mesec, skrajen v več letih in stane samo \$1.00 na leto. Kdor naroči takoj, dobi lepo boljšna številko zastoj.

Pišite na WARD SAVAGE 5110 W. Madison St., Chicago, Ill.

Jako važno vprašanje? "Ali sem že poslal zaostalo naročnino na "Proletarce"?"

Še ne!

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKI TOREK.

Lastnik in izdajatelj: Jugoslovanska delavska tiskovna družba v Chicago, Ill.

Naročnina: Za Ameriko \$1.50 za celo leto, 75c za pol leta. Za Evropo \$2 za celo leto, \$1 za pol leta. Kupiti po dopovesti. Pri spremembi bivaličke - poleg novega naznaniti tudi STARI naslov.

PROLETARIAN

Owned and published EVERY TUESDAY by South Slavic Workmen's Publishing Company Chicago, Illinois.

Glasilo Slovenske socialistične organizacije v Ameriki.

Frank Podtipec, President; John Petrich, Secretary; Frank Jančić, Treasurer; Frank Petrić, direktorij; Jos. Bratković

Subscription Rates: United States and Canada, \$1.50 a year, 75c for half year. Foreign countries \$2 a year, \$1 for half year. Advertising rates on agreement.

NASLOV (ADDRESS): "PROLETAREC" 116 Blue Island Ave. Chicago, Ill.

Skrbi za svoje zdravje.

Zdravje je prvo na svetu. Ako človek ni telesno zdrav, nima pravih moči niti za duševno delo. Rek. se glasi: Zdrava duša prebiva le v zdravem telesu. Seveda, s tem se ne misli neke "neumrjorje" duše, marveč enerzijsko in mišljensko silo človeka. Mnogo boleznih, posebno notranjih, se lahko prepreči, če človek živi zmerno in se ravna, kolikor mu dopušča sredstva in razmere, po predpisih higijene ali modernega nauka o ohranitvi zdravja.

Zdravilska veda, ktera je odkrila in prinesla že veliko dobrega trpečemu človeštvu, priporoča vsakemu, kdor hoče imeti zdravo telo in kdor se hoče odtegniti prezgodnji starosti ter prezgodnji smrti, da se ravna po sledečih predpisih higijene:

Giblji se kolikor mogoče veliko na svežem zraku in na solncu. Solnce je vir življenja in sveži zrak je podlaga življenju in trdnemu zdravju. Skrbti, da pozimi vsak dan prezračiš svoje stanovanje; zlasti skrbti, da je v sobi, kjer spiš, vedno svež zrak, zato naj bo okno odprto po leti in po zimi. Suh in gorak zrak, kakoršen je navadno pozimi v hišah, je gnjevno za mikrobe ali kali mnogovrstnih boleznih.

Ako opravljaš tako delo, da si primoran vedno sedeti, telovadi vsak dan jedno uro zjutraj in jedno zvečer ali se pa sprehajaj. Med telovadbo ali hojo dihaj globoko. Uživaj meso samo enkrat na dan in to ne dosti. Jej toliko več juhe, zelenjave, jajca, sadje in mleko. Sladščice niso dobre, kajti pokvarijo zobe in želodec. Kava tudi ni priporočljiva, ker razburja živce in povzroča preneglo utripanje srea. To velja posebno za slabotne ljudi. Dobro zgrizi in prežveči vsako trdo jed.

Bodi zmeren v pijači. Ako že piješ, pij glaž ali dva piva ali dobrega vina samo za žejo, nikdar ne posili. Ne pij pa niti kapljice žganja. Žganje je strup, ki uničuje telo in misel. Posledice pridejo prej ali slej. Ne dajaj otrokom niti kapljice kteresidobi alkoholihne pijače.

Koplji se najmanj enkrat v tednu. Enkrat v mesecu vzemi parno kopel. Umij si noge vsak večer predno greš spat. Koža mora biti čista.

Spodnja obleka ne sme biti predebel. Najboljša je iz platna. Kajti čimbolj je človek oblečen v debelo, teško obleko, tembolj je občutljiv napram mrzli sapi in prej se prehladi. Ovratniki morajo biti ohlapni, ne pretensni, da stiskajo vrat. Ravno tako mora biti vsa obleka malo ohlapna. Pete na čevljih morajo biti nizke, posebno pri ženskah.

Hodi spat zgodaj in vstani zgodaj. Šest do sedem ur spanja je dovolj za vsakega zdravega moža; osem ur za žensko. Spalnica naj bo temna, mirna in okno odprto (pozimi za dva palca pri vrhu.)

Ne muči si možganov z grenkimi spomini na stvari ali dogodke, ki so že minili in čemur ni odgovorni. Ne fantaziraj preveč o stvarih, ki so nemogoče v realnem življenju. Ljubi družbo in dobro zabavo, kjer se moreš nasmejati do srea. Premaguj jezo!

Oženi ali omoži se. Ako si vdovec ali vdova, oženi ali omoži se vnovič.

Bodi zmeren v rabi tobaka.

Tako zdravnik. Mi vemo, da vsled slabih razmer, ki jih ustvarja sedanji kapitalistični sistem, ni mogoče vsakemu delavcu izpolnjevati vsega tega. Vendar nekaj se že stori, ako se človek hoče zavzeti.

Razen tega pa imamo za slovenske delavce v Ameriki še jeden nasvet:

Ako čutiš bolezen in si sam ne moreš pomagati, pojdi osebno k najbližjemu dobremu zdravniku. Če ne znaš angleško, vzemi tolmača seboj. Nikdar pa ne piši na razne zdravniške zavode in razne "glavne specialiste", kteri delajo kričečo reklamo po ostalem slovenskem časopisju — izvzemši par listov — in hvalisajo svojo "učenost". Dotični "zdravniki" znajo zdraviti in operirati samo žep, ne pa bolnega človeka.

SILVESTROV VEČER 1890.

Spomini: Nace. Žlemberger.

Burja je pihala z vso silo in gonila snežinke pred seboj. Visoko v zraku, jih je sukala v vrtincih, da so zopet padale gosto v zatišju na tla, kjer so tvorile velike zamete.

Bil je večer, ob katerem človek najraje sedi pri toplo zakurjeni peči. Če pa mora na ulico, pa obleče suknjo ali kožuh, ako ju ima.

V večjem industrielnem mestu na gornjem Štajerskem so praznovali rudarji Silvestrov večer. Obširna dvorana pri "Zlatem jagnjetu" je bila polna občinstva. Vdarjali so tamburaši, točke med tamburanjem so pa polnile deklaracije in petje.

Točno ob pol dvanajsti uri se dvigne zagrinjalo na govorniskem odru. Na oder stopi, sodrug in tovariš, ki danes zastopa avstrijske delavce kot poslanec v parlamentu. Pričel je z veliko francosko revolucijo in tehniško dovršenostjo prešel na revolucijo 1848 v Avstriji in na progone prvih oznanjevalcev socialističnih nauk v Avstriji. Spomnil se je nesrečnih žrtv — rudarjev, ki so pod zemljo darovali svoje življenje molohu kapitalizmu. V odpravo vseh krivic, ki jih trpijo danes delavci je pa priporočil čvrsto in samostojno delavsko politično in gospodarsko organizacijo.

Ura je odbila dvanajst. Plinove svetilke ugasnejo. Okoli odra pa zažari rdeč umetalen ogenj. Vsa dvorana je bila nakrat krvavo rdeča. Pevski zbor zapoje delavsko himno, na odru se pa prikaže živa slika. Umetniško sestavljena slika: delavec — producent vsega, kapitalist — izsesavač in živčavač, vojak — oborožena sila, ki varuje in čuva kapitalizem, duhovnik — ki sistematično vliiva delavski deci duševni strup v možgane, da ostane pohlevna para kapitalistov, ko doraste. Za trenotek pade zagrinjalo in se zopet dvigne. Pred delavcem stoji boginja svobode, držeč rdeč prapor v roki z napisom: svoboda, enakost in bratstvo. Boginja svobode prime delavca za roko, prestrašeni bežijo kapitalist, vojak in duhovnik, pevsko društvo pa zapoje marzeljezo.

Občinstvu rosijo solze oči. V živni in alegorično sestavljeni sliki vidijo svoje gorje in svojo osvobodjenje — vstajenje delavskega razreda.

Minolo je dvajset let od tega dogodka. Kratka doba, ako jo primerjamo z večnostjo. Ali za človeka - delavca pomeni dvajset let polovico njegovega življenja, pomeni, da njegova produktivna sila peša in z vsakim dnem postaja manj vredna za kapitaliste, da se bliža čas, ko ga kapitalisti posadijo na cesto in mu milostno dovolijo umreti za tvorniško ograjo.

Ali ta doba tudi dokazuje, da smo delavci tekem dvajset let na poti k vstajenju storiili velik korak naprej. Povsod, kjer živijo kulturni narodi, imamo danes gospodarsko in politično delavsko organizacijo. S tem, da priznam napredek na poti k osvobodjenju, pa ne izrečem, da smo storiili že vse.

Na delo, vstrajno delo vas vabim zopet tovariši, delavci! Orga-

nizirajmo, širimo naše čtivo, sploh skrbimo, da bodo povsod, kjer bivajo delavci čitali "Proletarec", knjige in brošurice, ki razmrenjajo delavcem oči, da tem laglje umevajo gnilo kapitalistično človeško družbo in umevajo pot, ki vodi do svobode, enakosti in bratstva.

"ANARHIST."

Spisal Jože Zavertnik.

"Hudi, hudi časi so", je modroval Telebanov oče, župan Čenčanove občine in odložil "Domoljuba", njegovo edino duševno hrano na črvido mizo iz javorjavega leša, na kateri so se pasle velike jate nadležnih in sitnih muh ob obstankih jedil.

"To bi mu premikastil kosti, če bi katerih falotov, ki zdaj mečejo bombe v Rusiji, kot smo mi svojedebno pri Livini posljalji kroglice iz topov v mesto, zašel v našo mirno občino." je po kratkem vzdehanju nadaljeval župan. "Naučil bi ga, kako se mora ubogati gosposko. Kar tako le," in zamahnil je z orjaško pestjo po zraku, kot bi hotel pobiti podivjanega bika. "Izbi bi mu iz glave fiste muhe, ki jim pravijo rebo . . . re . . . že vem; rebalucija."

V kotu pod razpelom je sedel gosposko oblečen človek. Pred njim je stal napol prazen kozarec evička. Z levo roko je podpiral glavo, v desni pa je držal ugasnjeno smodko. Ni se zmenil za muhe, katere je vznemirila županova pest, ki so vprav sedaj žugajoče in po maščevanju hrepenče zabrenčale okoli njegove glave.

V Čenčanovi občini so mu rekli Bolčev gospod. Bil je samec in železniški uradnik. Roditelja sta mu umrla že pred leti. Prihajal je vsako leto redno v svojo rodno vas, da se na kratkem dopustu, ki mu ga je odmerila železniška družba, odpočije od duhamorne službe. Nastanil se je vselej pri županu, odkar sta umrla roditelja. Imel je sobo v mali hišici, ki je bila zgradena nad ledenico za obširnimi županovimi poslopji. Pri občanah ni bil priljubljen, ker ni hodil v cerkev in se ni odkrival župniku in mlečozobemu kaplanu. Tudi županu ni bilo po volji, da se je nastanil vsako leto pri njemu. Pa kaj hoče. Denar je denar. Pa naj ga dobi od dobrih katoliških mož ali pa od brezvercev in framasonov. Bolčev gospod je pa dobro plačal in še hlapcu in dekli je dal napojnino, kedar je odhajal. To so bili tudi vzroki, da Telebanov oče ni nikdar preklinjal škrievce, ki v mestu po mnenju in sugestaciji klerikalne stranke žro in žro kmetijske žulje, kedar je Bolčev gospod prišel na počitnice.

V stolnem mestu je pa bil Bolčev gospod v krogu svojih tovarišev obče priljubljen. Vzlie težki in odgovorni železniški službi je bil vedno poln zdravega humorja. V službi ali pa zvečer pri omizju svojih prijateljev je vedno kaj ugenil, da so se vsi smejali.

Še le pri besedi "rebalucija" je Bolčev gospod dvignil svojo glavo, kot bi se prebudil iz težkega sna. "Kaj pa je oče," je vprašal mirno, "da se jezite?"

"Eh, kaj bi se ne jezil," je s povdarmom pričel Telebanov oče. "V Rusiji, ki je mati vseh Slovanov, morijo ničvredni ljudje zveste carjeve služabnike. Še njegovega strica so vbili. Pes jih šmentaj! . . ."

Po kratkem molku je pa pristavil: "Gospod kaplan so mi povedali, da so to hor — hor — hornisti."

"Anarhisti, hočete reči," je popravlil železniški uradnik.

"No, naj bodo pa a — anar — — — anarhisti," je malo jezno vsled tega popravka naglo posegel vmes župan. Vem pa, da so to brezverci, čestilci satana. To so mi povedal kaplan, ki so učen gospod, ki gotovo še pridejo za škofa.

"A — tako — tako," je dejal zopet mirno železniški uradnik. Vstal je in odšel proti vratam.

"Meni, meni naj bi prišel kateri teh a — — — a — hornistov v roke. Jaz bi mu že navil uro in pokazal kako se časti satana," je rešatačil župan, ko je Bolčev gospod že stopal s sarkastičnim usmevom okoli usten preko praga.

Vrhovi snežnikov so žarili v večernem solncu, ko je Bolčev gospod odhajal po prašni okrajni cesti proti tihemu gozdu, ki se je kot teman trak razprostiral ob žitnem polju in cvetočih travnikih, da prebije še uro ali dve v naravi, predno leže k počitku.

Že so ga objemale temne jelke in vitke smreke, ko ga predramita iz razmišljanja dva tujea. Oblečena sta bila v ponošeno in borno obleko, kot so navadno oblečeni vsi rokodelski pomočniki, ki so že dlje na potu. Stareji izmed njiju je imel na hrbtu torbo, mlajši je pa nosil pod pazduho majhen zavoj. Pozdravila sta ga vljudno v češčini in vprašala, kje bi dobila prenočišče. Bolčev gospod jima je ozdravil v gladki češčini, katere se je naučil, ko je študiral v Pragi. Tujca sta dobila pogum, ko sta zopet čula materinščino. Pričela sta pripovedovati, da sta po pokliu strojnika in se vračata iz Italije v domovino, ker ni bilo dobiti dela. Že od sinoči nista imela nič v ustih razven kislih in črvivih jabolk, ki sta jih nabrala v cestnem jarku poleg sadnega vrta, kake štiri ure hoda od tukaj. Lačna sta, v žepu pa nimata beliča.

Bolčev gospod je segel v žep in jima dal kronico. Podučil ju je, kod naj hodita, da prideta do županove hiše, kjer bodeta lahko prenočila na senu, za denar pa dobila kruha in mleka.

Popotnika sta se mu zahvalila toplo za dar in se kmalu zgubila v večernem mraku.

Uro kasneje se je istem potu vračal Bolčev gospod. Ko je prišel do županove hiše, je hotel oditi mirno v svojo sobico. Ali ob hišnem vogalu ga je prestregel oče župan in mu pričel pripovedovati važno, da sta prišla dva tujca, ki govorita čuden jezik, ki je malo podoben slovenskemu, in zdaj spita nad hlevom v senu.

Okoli usten železniškega uradnika se je pokazal zopet poreden usmev in rekel je trdo: "Rusa sta Ta jezik je podoben našemu. Najbrž sta anarhisti, katerima je policija za petami. Radi tega se tudi ne vozita po železnici, marveč hodita peš, da bi ubežala roki pravice."

Župan je široko zazijal. Usta so se mu odprle do ušes, da bi bolje slišal. Potem je tiho in prestrašeno pristavil: "po orožniku grem."

"Nikar oče," ga je posvaril uradnik. "Če imata bombe s seboj, gorje nam. Hiša, hlev, kравe, voli, konji in mi vsi pojdemo v zrak."

"Ah, na to še mislil nisem," je stokal župan. "Kdo bi mislil, da bodo ti pro . . ." a spomnil se je pravočasno, da je greh kleti vpričo drugih, pa je tako tiho pristavil, da ga je komaj čul uradnik: "šmentani ar — arhisti so prišli v našo mirno vas. Še jutri nesem za dve sveti maši gospodu kaplanu, če gre ta nevarnost mimo naše hiše . . ."

Uradniku so žarile oči veselja, ko je hrabri župan v smrtnem strahu jecljal pred njim, da ni vedel kaj.

"Le pazite na vsak šum," ga je podučeval uradnik. "In če se pripeti kaj izvanrednega, me pa pokličite. V jutro pa dajte vsakemu velik kos kruha in slanine. Tako se odkupite in storila Vam ne bodeta nič zalega . . . Lahko noč! Ne pozabite me poklicati, če se zviš kaj sumljivega . . . pa luč . . ."

Zadnje besede je odnesel veter, ko je uradnik odhajal po ozki stezi na vrt. "Bodem, bodem . . . je stokal in ječal župan in po prstih stopal tresoč se strahu po vsem životu do vežnih vrat, odkoder je hitro smuknil po stopnjicah navzgor v spalnico.

Ura na farnem stolpu je odbila dvanajst. Kazalec se je pomikal enakomerno in delil čas, ki je bil za speče trenotek, županu pa večnost, ki je bdel prisluškoval in pričakoval čudežnih dogodkov. Večkrat je vstal s postelje in po prstih stopal do okna. Odprl ga je počasi in previdno pomolil glavo skozi njega. Vse je bilo mirno, nasproti mu je zijal temnomodri prepad, na dnu katerega je ležal kot bela silhueta stari Sultan poleg svoje ute.

Župan je zopet legel v postelj. Zaklel se je, da ne zatisne očesa,

dokler ne čuje petelinovega petja. "S petelinovim petjem bežijo vodomei in coprnice," je modroval župan in že napol dremal. "Harnisti pa tudi ne morejo biti hujski od njih . . . če so prav vbili carjevega strica, ki je bil velik in študirani gospod . . . ki je znal čitati najbrž še črne bukve . . ."

Bum, bum, bum je naenkrat gremelo po vratih. Vmes so se pa čuli obupni klici in stari Sultan je lajal, kot bi se boril z volkom: "Arhisti — — homjsti — — harkisti — — pomagajte — — — Za božjo voljo pomagajte! Ježeš, Ježeš — — umorili nas bodo — — arhisti — — arhisti — — pomagajte ljudje božji — — — Pomagajte!"

Od vrat sem je pa prihajal v češčini še obupnejši klic: "Vode, malo vode prosim. Mojemu tovarišu je slabo . . . umira. Ljudje malo vode prosim . . . vode . . . bum, bum, bum."

Bolčevega gospoda je ta nenavaden ropot zbudil in zdravega in globokega spanja. Urno je zlezel v hlače in nataknil je čevlje.

"Kaj pa ta ropot pomeni?" je zakričal županu preko dvorišča.

"Pomagajte, hinisti nas hočejo podaviti; pomagajte — ah — ah — hornisti," se je enakomerno drl župan.

Zdaj je Bolčev gospod še le postal pozoren na glasove, ki so prihajali od cestnih vrat. Ustne so se mu nabrale zopet v poreden usmev in pritajeno je županu zaklical:

"Le hitro skozi vrata na dvorišče po žandarje. Anarhiste bom panal jaz, da ne bodo ženi in živali storiili nič zalega."

Župan si ni dal dvakrat reči. Kakor vihra je pridivil po stopnjicah nizdol in s tako silo odprl vrata, da bi bil Bolčevega gospoda kmalu podrl na tla, potem pa zginit s tako hitrostjo v temi, kakor bi gorelo za njim.

Železniški uradnik je poklicial popotnika, naj pride na dvorišče, da mu preskrbi vode in svetilko, na kar z določnim glasom, ki ne pozna nobenega ugovora velel:

"Hej, mati županja prinesite svetilko za hlev in latvico vode. Anarhisti sta že panana."

Tresoča po vsem životu je županja zvršila naročilo. Že od daleč je pomolila vodo in svetilko in zginita je zopet na temnih in vijugastih stopnjicah.

Ne senu je ležal mlajši tovariš bled, kakor da bi se bilo že življenje ločilo od njega. Pesti ste bili krčevito stisnjeni, kolena vpoegnena, glava je pa visela nizdol kot mrliču.

Železniški uradnik mu je hitro odpel srajco, telovnik in hlače. Telo je spravil v naravno lego, zmočil mu sence in pričel z umetnim dihanjem. Starejši tovariš je sočutno gledal in ternal: "Ah, kako naj stopim pred njegovo mater, če umrje. Nerada ga je pustila po svetu, pa sem ji obljubil, da ga bom varoval kot punčico v svojem očesu — — — Ah, ah — — — če umrje, daleč od svojega doma, svoje matere — — —"

"Tukaj notri sta," se je pred hlevom oglašil zopet pogumno župan, ki se je vrnil v spremstvu stražmojstra in dveh orožnikov. "Kar pobite ju kot gade, gospod stražmojster. Taki lumpje niso vredni, da bi napregel koblico in jih vozili v Ljubljano. Kar po njih — — zdaj, ko ju je Bolčev gospod panal. Zakopali ju bomo pa za cerkvijo. Njiju duše tako ne pojdete v nebesa — — —"

"Tiho, je zarezal stražmojster, "da nam oba ne uideta. Vi strážite zadnji del hleva in streljajte na vsakega, ki bi hotel bežati, vi pa hodite z menoj. . . . Pa previdno."

Na bledem bolnikovem licu se je pričela prikazevati lahka rdečica. Po obrazu železniškega uradnika se je razlila zadovoljnost, ko je opazil, da njegov trud ni zaman. Nestrpno je pričakoval, kedar bolnik odpre oči.

"V imenu postave aretirani ste," se je zaslislal rezek glas od vrat in v polutemi sta nastvetlikala sablja in bajonet.

Bolčev gospod se je obrnil: Ah, vi — — gospod stražmojster. Stopite bližje in pomagajte. Siromak bi bil kmalu umrl.

Pri zadnjih besedah je bolnik odprl oči in se sklonil po konci. "Tako, tako," je sočutno govoril železniški uradnik. "Kapljo do-

brega žganja, pa bo kmalu odleglo."

"Kaj pa to pomeni?" je še napoluradno vprašal stražmojster. "Eh, vse vam povem, le par kapljice dobrega žganja hočem, da siromaku pomagam na noge," mu je segel vmes železniški uradnik. Mlada narava je zmagala in mladi popotnik je vstal. "Toliko boljše," je rekel Bolčev gospod. "Bomo šli pa skupaj v gostilno. Vročina, pa nezrela jabolka, prazen želodec — — — poznam to. . . Doživel sem pri vojaki . . ."

"Le pojditaj z nami" se je v češčini obrnil Bolčev gospod proti potnikoma uljudno. "Kapljica starine in dober prigrizek Vama ne bo škodil."

Pri čaši vina in dobri domači sunki je železniški uradnik razložil ves dogodek in pristavil: "Nisem pa mislil, da pojde strahopetno budalo res klicat orožnike."

Orožnika in stražmojster so se smejali. Končno je pa stražmojster dejal: "Tega osla moram pa le ostrážiti" in zginit je v kuhinji.

Kaj je tam govoril županu, o tem kronika molči. Kedar je pa kdo vprašal župana, če pojde še anarhiste lovit, je vselej debelo zaklel in pristavil: "Nikdar več, magari če umorijo našega presvetlega cesarja in svetega očeta v Rimu. To so coprniki, ki prevarajo še orožnike."

Ko so v jutro okoli šeste ure odhajali orožniki, sta popotnika gledala debelo, ko jim je vsak orožnik dal po eno kronico. Kaj takega še nista doživela.

Bolčev gospod se je zadovoljno smejal in se popoldne odpeljal v stolno mesto. Njegov dopust je potekel. —

PRVA SLOVENSKA

Vinarna in Gostilna v Kaliforniji,

kjer se toči dobra vina in importirano pilnensko pivo. Prodaja vina na galone in na drobno.

Ant. Schnabl,

cor. Trumbull ave. in 26. Str., Chicago, Ill.

Najboljše in najfinejše obleke so po nizki ceni na prodaj pri H. SCHWARTZ,

16—18 N. Halsted St., Chicago.

Velika zaloga klobukov, čepic, čevljev, perila in kovečkov.

Kdor kupi za pet dolarjev, dobi darilo.

FRANK UDOVIČ,

EKSPRESMAN

1643 Blue Island Avenue.

CHICAGO, ILLINOIS

Prevaža po listu, premog, drva in druge stvari in se vti ntem.

Oddaljeni rojaki naj pišejo do pisnice.

Angleščina

brez učitelja! Slovensko Angleška Slovnica, Tolmač in Angl. Slov. Slovar stane samo \$1.00, in je dobiti pri

V. J. KUBELKA,

538 W. 145 St., New York, N. Y.

Največja zaloga slov. knjig.

Pišite po cenik!

POZOR! SLOVENC! POZOR!

SALOON

s modernim kegljiščen

Sveže pivo v sodčkih in buteljkah in druge raznovrstne pijače ter unike smodke. Potniki dobre čedno prenočišče za nizko ceno.

Postrežba točna in izborna.

Vsem Slovincem in drugim Slovanom se toplo priporoča

MARTIN POTOKAR,

1625 So. Centre Ave. Chicago

Valentin Potisek

GOSTILNICAR

1237-1st St., La Salle, Ill

Toči vse, gostilni podrežene pijače in se priporoča rojalom na obični obič.

M. A. Weisskopf, M. D.

Iskušen zdravnik.

Urađuje od 8—11 predpoldne in od 6—9 zvečer.

1842 So. Ashland Ave.

Tel. Canal 476 Chicago, Ill.